ДИНА-МАТЬ ЗОВЕТ

Агууехэ илалтын алдарта XXX жэл

Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...гэтэмнай 1921 оной ...абриин 21-һээ гарана | № 108 (13903) | 1975 оной майн 9, пятница | Сэн 2 мүнгэн.

АРАДАЙ МҮНХЭ ГАБЬЯА

А. У. МОДОГОЕВ,
КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь

...оронoo хамгаалгын ...дайнай дүүрэһээр ...гушан жэл болобо. ...гай үнгэрхэ тума ...анай окопууд үгы ...байлдаанай болоhон ...oрooho таряан урга- ...э город болон тосхо- ...рнгдаа, һандаргааг- ...завод ба фабриканууд ...бодхоогдоо. Дайнай ...үүд ороноймнай га- ...да дээрэһээ үгы бо- ...шоно.

...шье дайн байлдаан ...лтэнэй ухаан бодол- ...эдэшье мартагдаха- ...ра үедэ капиталис ...дэй эгээл хүсэтэй ...олохо Германиин зэб- ...үсые үй бута сохи- ...т арадай ба тэрэнэй ...Зэбсэгтэ Хүсэнүү- ...баатаршалга хэ...эдэ- ...артагдахагүй ...ай социалис Эхэ орон ...һиние эхилээгүй, тии- ...е манай орон фашиз- ...рынь эшээндэ — ...э даража дүүргэһэн ...Советскэ Союз 1413 ...хатуу шанга байл- ..., илалта тээшэ даб- ...рынгөө алдар соло. ...байдал, эрхэ сүлөө ...аhaa гадна, фашиз- ...рлалтаhaa олон оро- ...арад зониие сүлөөл- ...дэнэртэ шэнэ ажа- ...й арюун зам нээһэн

...таг дээрэ совет сэ- ...й бадаруулһан ...туг гансал сэрэгэй ...һүр тэмдэг бэшэ ...хадаа агуу Октяб- ...гдашагүй туг, агуу ...мандуулһан туг, со- ...ын илагдашагүй туг ...юм.

...1—1945 онуудай ...oрoнoo хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илаhаар 30 жэлэй ой тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоол соо хэлэгдэһэнэй ёһоор совет арад илалтын гол хүсэн байһан байгаа. Асари шанга тулалдаануудта совет хүнүүд гайхамшаг баатаршалга харуулаа, коммунизмын үзэл сурталда үнэн сэхэ байһанаа элирхэйлээ.

Агуу Илалта Коммунис партияа нягтаар тойрон жагсаһан хүдэлмэришэн ангиин, колхозно таряашадай ба арадай интеллигенциин шэн габьяата ажалай ашаар, совет сэрэгшэдэй баатарлиг тэмсэлэй ашаар туйлагдаһан байгаа.

Совет арадые, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые Коммунис парти ударидан хүтэлбэрилдэг һэн. Нийтын хүгжэлтын хуули ёһонуудые баримталан, В. И. Ленинэй баян үзэл сурталые хүтэлбэрилгэ болгон, манай партиин сэрэгэй байгуулалтын орёо зорилгонуудые ба дайшалхы добтолгонуудые амжалтатайгаар шиидхэдэг, оронойнгоо экономикые сэрэгэй эрхэ байдалда хабаадуулжа шадаһан байгаа. Тиигэжэ Эхэ оронoo Илалта тээшэ ударидаһан юм.

Совет Социалис Республикануудай Союзай — манай олонациональна Эхэ ороной арадуудай бата бэхи, эбдэршэгүй хани барисаан Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ хатуу шанга шалгалта гараһан байна.

Манай орондо добтолон ороходоо гитлеровецүүд хүдэлмэришэн анги ба таряашадай хани барисаае таhалхаар, оронoймнай олон ондоо яhатанай дунда эсэргүүсэлгэ һүйдхэхэ гэжэ найдаһан байгаа. Теэд харата муухан энэ түсэбынь бута һүрөө бэлэй.

Совет хүнүүд аха дүүгэй хани барисаае нюдэнэйнгөө сэсэгы мэтээр хамгаалжа, улам саашадань бэхижүүлээ. Олонациональна социалис гүрэн дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ өөрынгөө хүсэ шадалые харуулаа, дайн байлдаан манай ороной арадуудай хани барисаае улам бэхижүүлээ. Советскэ Союзай бүридэлдэ ородог республика бүхэн, наци бүхэн өөрынгөө аха — агуу ород арадтай хамта илалта тээшэ дабшаһан байна.

Буряадай АССР-эй ажалшад Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнай фронтнууд дээрэ баатарлигаар тэмсэжэ, агуу илалтада өөһэдынгөө горитойхон хубитые оруулалсанхай.

Дайнай урда жэлнүүдтэ Буряад ороной экономико болон культура совет бүхы арадай туhаламжаар хурдан түргэнөөр хүгжэжэ байгаа һэн. Дайнай урда тээхи табан жэлнүүдэй үедэ республика доторнай олон һалбаритай промышленность бии болоо. Тэрэ үедэ ЛВРЗ, мяха-консервын комбинат, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат, шэлэй завод болон бусад предприятинууд бодхоогдоhoн юм. 1940 ондо республикын промышленна 260 предприяти тэрэ үеын сэнгээр 107 миллион түхэригэй продукци бүтээн гаргадаг байгаа. Энэнь 1923 онойхиhoo 90 дахин ехэ һэн. Республикын хүдөө ажахы мүн лэ түргөөр хүгжэжэ байгаа. Хүдөө ажахын валовой продукциин хэмжээн 1940 ондо 100 миллион түхэриг болоhoн байба. Колхоз болон совхозуудта 1728 трактор, 566 комбайн болон бусад олон техникэ бии һэн.

Культура болон искусство ехэ хүгжэлтэ туйлаhан байгаа. Республика дотор хүн зоной үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадал усадхагдаhан, тэрэ үедэ дээдэ хоёр, тусхай дунда зургаан һургуули, гурбан театр хүдэлжэ байгаа.

Буряадай АССР-эй ажалшад бүхы совет хүнүүдтэ адли Эхэ оронoo хамгаалхаяа нэгэ хүн шэнгеэр бодоhoн юм.

Фашис Германиин добтолон ороhон тухай мэдээсэлэй абтахатай адли республикын город ба хүдөө нютагуудтахи хэдэн мянгаад хүн һайн дураараа армида ошохо тухайгаа мэдүүлһэн . байгаа. Улаан-Үдэ хотын Централь- на (мүнөө Советскэ) райондо 400, Железнодорожно райондо 300, хүдөөгэй 6 аймагта 1200 мэдүүлгэ түрүүшын үдэр ороhон юм. Тэрэ үедэ 546 мянган хүн зонтой байhан манай республикаhaa фронтдо 120 мянган хүбүүд, басагаднай мордоо бэлэй.

Коммунист болон комсомолшууд Эхэ оронoo хамгаалгын түрүүшын зэргэдэ ябалсаа. Фронтдо 6262 коммунист ошоhoн юм. Энэнь областной партийна организациин 60 процентнь болоно. Тиихэдэ 12 мянган комсомолец һайн дураараа фронт ошоо. Бэшүүрэй аймагай партийна организациин 69 процентнь, Зэдын —68, Загарайн — 54 процентнь фронтдо мордоhoн байна. Бүхы коммунистнуудайнгаа сэрэгэй албанда мордоhoн дээрэһээ дайнай түрүүшын һарануудта партийна эхин 80 организаци үгы болоо һэн. 1941 оной ноябрь һарада партиин обком Зэбсэгтэ хүсэнүүдэй политическэ хүдэлмэридэ дүршэл ехэтэй партийна 34 хүдэлмэрилэгшые эльгээһэн байгаа. Тэдэнэй тоодо партиин райкомуудай секретарьнар Н. И. Зимин Ф. Е. Писарев, П. И. Морозов, А. В. Юринский, И. С. Шоболов, П. Ш. Будажапов, ВЛКСМ-эй обкомой секретарь В. А. Сахьянов, ВКП(б)-гэй ЦК-гай дэргэдэхи ленинскэ курсануудай һурагшад А. В. Башинов, М. М. Сыденов, Ч-Ц. Д. Доржиев, Н. В. Новолодский, Э. Д. Сампилон , И. Л. Точилов, М. М. Черных, ВКП(б)-гэй ЦК-гай дэргэдэхи парторганизаторнуудай дээдэ һургуулиин һурагша Д. Ц. Цыремпилон болон бусад оролсоно.

Армида хэдэн олон коммунистнуудай мордоhoн байбашье haa, дайнай үедэ областной партийна организаци нилээд ургаhан юм. Хэрбээ дайнай эхилхэдэ республика дотор 10188 коммунист байhан haa, 1944 ондо 11950 болоод байгаа һэн.

Дайнай эхилһэн дары Улаан Армиие дайшалхы хүсөөр хангаха бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри республика дотор үргэнөөр ябуулагдажа захалһан байна.

1941 оной август болотор республика дотор сэрэгэй мэргэжэл шудалха 600 бүлэг байгуулагдаhан юм. Тэндэ 11,6 мянган хүн һуралсаа, 7,6 мянган хүн сэрэгэй спортивна элдэб һуралсалда хабаадуулагдаhан. «Улаан Хэрээһэнэй» бүлгэм 700 хүнүүдһээ бүридэһэн дружинануудые. 1.300 хүнүүдһээ нэгэдэһэн 300 шахуу санитарна постнуудые эмхидхэһэн байна.

Баренцева далайhaa Хара далай хүрэтэр үргэлжэлһэн Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнай фронтнууд дээрэ Эхэ оронoo хамгаалагшадай дунда Буряад оронoй хүбүүд, басагад эрэлхэгээр тэмсэжэ байгаа. Тэдэнэрэй зариман Брестскэ крепостиие баатарлигаар хамгаалалсаhан байха. Манай Эхэ ороной ниислэл Москва шадар болоhoн ехэ тэмсэлдэ хабаадалсаhан Сибириин дивизинүүдтэ. Сталинград шадархи дайсадай ехэ бүлэглэлые усадхаха ехэ дайнда, Октябриин революциин үлгы бологшо Ленинэй хотые аршалан, хамгаалгада манай Буряадай сэрэгшэд баатарлигаар тэмсэлсэһэн байна. Фашизмын эшээн болохо Берлин хотые һамна сохилгодо, Европын арадуудые дарлалтаhaa сүлөөлхэ тэмсэлдэ мүн лэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Манай республикаhaa сэрэгтэ абтаhан олон сэрэгшэд сэрэгэй ара талада партизануудай зэргэдэ дайсадые усадхалсаа. Эрэлхэг генерал Доваторай корпусто манай Буряад оронhoo мянга гаран хүн дайлалдаhан байна.

(Түгэсхэлынь 4-дэхи нюурта).

БАЯРАЙ СУГЛААН

Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илаhaар 30 жэлэй ойдо зорюулагдаhан баярай суглаан үсэгэлдэр Буряадай оперо ба баледэй театр соо болобо.

Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадажа, баатар габьяата шэн зориг гаргаhанайнгаа түлөө гүрэнэй орден, медальнуудаар шагнагдаhан ветеранууд. Советскэ Союзай Геройнууд, «Алдар солын» гурбан шатын орденуудаар шагнагдагшад энэ суглаанда ерэнхэй. Мүн арадай ажахыда ажал хэһэн хүдэлмэришэн ангиин, колхозно таряашадай түлөөлэгшэд, социалис Ажалай Геройнууд комсомолшууд, залуушуул суглаанда хабаадалсана.

Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илаhaар 30 жэлэй ой тухай элидхэл Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь **А. У. Модогоев** хэбэ.

Элидхэлэй һүүлээр ехэ концерт болобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр А. Н. Косыгинай албанай хэрэгээр Тунисай Республикада ошохо болоhoн тухай

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр А. Н. Косыгин Тунисай Республикын Президент Хабиб Бургабын уряалаар хани ёһоной албанай хэрэгээр байгша оной майн тэн үеэр Туниста ошохо болобо.

(ТАСС).

БЕРЛИНДЭ БАЯРАЙ СУГЛААН БОЛОО

БЕРЛИН. (ТАСС-ай тусхай корр.). Фашизмhaa немец арадые шэн габьяата Совет Армиин сүлөөлһөөр 30 жэлэй ойдо зорюулагдаhан, СЕПГ-гэй ЦК-гай, ГДР-эй Гүрэнэй Соведэй ба Министрнүүдэй Соведэй баярай суглаан майн 7-до эндэ болобо.

СЕПГ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Э. Хонеккер, республикын партийна ба гүрэнэй бусад хүтэлбэрилэгшэд суглаанай президиумдэ һуугаа. Совет партийно-правительственна делегациин толгойлогшо, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Ф. Д. Кулаков эндэ байлсаба.

СЕПГ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Э. Хонеккер баярай суглаан дээрэ үгэ хэлээ.

Удаа тээнь Совет партийно-правительственна делегациин толгойлогшо, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Ф. Д. Кулаков суглараашадай зүгһөө халуунаар угтагдан, үгэ хэлэбэ. Манай оронуудай арадуудай, түрүү үзэлтэй бүхы хүн түрэлтэнэй интернациональна ехэ һандэрөөр — фашизмые илаhaар 30 жэлэй ойгоор дашарамдуулан, КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй үмэнэһөө, бүхы совет хүнүүдэй үмэнэһөө сугларагшадые, республикын бүхы хүнүүдые халуунаар амаршалаа.

Нүхэр Ф. Д. Кулаков нэрьемэ удаан үргэлжэлһэн альга ташалгаар угтагдаа.

УЛААН-БААТАРТА УУЛЗАЛГА БОЛОБО.

УЛААН-БААТАР. (ТАСС-ай тусхай корр). Германиин фашизмые илаhaар 30 жэлэй ойдо зорюулжа, МНРП-гэй Центральна Комитет, МНР-эй Арадай Ехэ хуралай Президиум, МНР-эй Министрнүүдэй Совет майн 7-до Улаан-Баатарта уулзалга хэбэ.

СССР-эй Оборонын Министрэй ПРИКАЗ

...ОНОЙ МАЙН 9. № 115. МОСКВА ХОТО.

...солдадууд ба матросууд, сержантнууд болон ...нууд, прапорщигууд ба мичманууд!

...офицернүүд, генералнууд болон адмиралнууд!

...армиин болон флодой ветеранууд, Эсэгэ оро-...аалгын Агууехэ дайнда бүхы хабаадагшад!

...дэр манай орон, тэрэнэй Зэбсэгтэ хүсэнүүд, ...социалис гүрэнүүдэй ажалшад болон сэрэгшэд, ...рүү хүн түрэлтэн Эсэгэ оронoo хамгаалгын ...дайнда совет арадай туйлаhан Илалтын гушан ...ойе баярай оршон байдалда тэмдэглэжэ байна.

...арад, тэрэнэй шэн габьяата Зэбсэгтэ Хүсэнүүд ...ис партиин хүтэлбэри доро ябажа, гитлеровскэ ...ай тулалдаhан айхабтар шанга, хюдалдаата тэм-...тур социалис Эсэгэ оронойнгоо нэрэ хүндые, ...ай байдалые аршалан хамгаалаа, дэлхэйн ...ые богоолшолгоhoo абарһан, сүлөөтэ, бэеэ дааhан ... социальна дэбжэлтын замые хэдэ хэдэн оро-...ээжэ үгөө.

...оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнда туйлагда-...тэ Илалта манай нийтын ба гүрэнэй байгуулал-...оршэгүй батые, социалис экономикын түгэлдэр ...далые, марксистско-ленинскэ суртал бодолой ...дахы хүсые, совет обществын морально-поли-...эгдэлые, СССР-эй арадуудай түгэс хани бари-...ы дэлхэйдэ үнэншэмэ тодоор элирхэйлэн харуу-

...ровскэ ёһо гуримда эсэргүү коалицида ороhoн ...дай арадууд болон арминууд, арадай-сүлөөлэлгын ...дай сэрэгшэд, эсэргүүсэлтын хүдэлөөн ба фа-...эсэргүү тэмсэлдэ хабаадагшад Германиин фашиз-...өохэ илалта туйлалгын хэрэгтэ хубитаяа ехээр ...

...кэ Союз дайнай хойто тээхи жэлнүүдтэ дайнай ...үшэр хойшолонгуудые зайсуулан, промышлен- ...хүдөө ажахыгаа, эрдэм болон соёлоо хүгжөөхэ, ...ой байдал улам һайжаруулха талаар онсо гай-...мжалтануудые туйлаhан байна.

...арад КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэ-...ые дүүргэхэ хэрэгтэ шэнэ амжалтануудые туй-...тын 30 жэлэй ойе тэмдэглэжэ байна. Комму-...иин XXV съездэ бэлэдхэлтэй дашарамдуулан, ...ой түсэбые болзорhoo урид дүүргэхын, юһэдэхи ...лые амжалтатайгаар түгэсхэхын түлөө бүхэсоюз-...ис мүрысөөн эдэ үдэрнүүдтэ бүхы орон дотор ...этэйгөөр дэлгэржэ байнхай.

...дай хоорондын хани барисаае, харилсаа хол-...жүүлхэ ленинскэ хараа бодолдо үнэн байдаг ...Союз социализмын аха дүү оронуудтай нягта ...эр эб найрамдалта гадаадын политика орол-...эрүүгээр бэелүүлнэ. КПСС-эй Центральна Ко-... КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр ...Брежнев түрүүтэй Политбюрогой эдэбхитэ, залан ...ал ябуулгань уласхоорондын шахардуу байдал ...ор һуларуулха, социальна ондо ондоо байгуу-...й гүрэнүүдэй амгалан гуримаар зэргэ оршолгын ...нуудай, али али талада ашатай туhатай харил-...оо бэелүүлхэ ябадалда туhа хүргэнэ.

...лизм мүнөө арадуудай хуби заяае зоргоо соогоо зохилхо арга боломжоhoo хаhагданхай, гэбэшье тэрэнэй ээрхэг түримхэй шэнжэ шанар хубилаагүй, милитаризмын ба ээрхэг түримхэй зэрлиг хархис хүсэнүүд дэлхэйн хүгжэлтын тааруу дабшасые гэдэргэнь татаха гэжэ эрмэлзэнэ.

Иимэ оршон байдалда Коммунис парти, Советскэ правительство эб найрамдалта политикаяа ороной өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадал саашадань бэхижүүлхэ, бүхы совет хүнүүдые тон һэримжэтэй байхаар хүмүүжүүлхэ гэжэ хододоо оролдодог ябадалтай тааралдуулан бэелүүлнэ.

Совет сэрэгшэд Агууехэ илалтын һайндэрые угтахадаа, сэрэгэй частьнуудай, корабльнуудай ба соединенинүүдэй дайшалхы хаба шадабариие улам дээшэлүүлхэ гэһэн оролдолго хүсэлэлгэнүүдээ улам арьбадхана. Эдэ нэр үдэр бүриингөө дайшалхы хэрэгээр социалис Эхэ орондоо, коммунизмын ба пролетарска интернационализмын нангин сурталда, Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнай баатарнуудай ёһо заншалнуудта үнэн байдагаа элирхэйлэн харуулна, социализмын агууехэ туйлалтануудые аха дүү социалис оронуудай арминуудтай хамта, партиин уряагаар хамгаалхаар бэлэн байна.

Илалтын һайндэрөөр дашарамдуулан, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэдые, Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнай бүхы ветерануудые амаршалнаб, баяр хүргэнэб.

Фашис Германиие илаhанhaa хойшо үнгэрhэн гушан жэлэй ойн хүндэлэлдэ ИИГЭЖЭ ЗАХИРНАБ:

Мүнөөдэр, майн 9-дэ, нютагай сагаар 21 часта манай Эхэ ороной ниислэл — баатар хото Москвада, союзна республикануудай ниислэлнүүдтэ, баатар хотонууд: Ленинград, Волгоград, Севастополь, Одессэ, Новороссийск, Керчьдэ, баатар хэрэм Брестдэ, сэрэгэй округуудай ба флодуудай захиргаануудай байдаг городуудта, тэрэшэлэн Белгород, Брянск, Воронеж, Горький. Грозный, Днепропетровск, Донецк, Эрхүү, Красноярск, Курск, Мурманск, Омск, Орджоникидзе, Орёл, Петропавловск-Камчатск, Смоленск, Тула, Харьков, Челябинск, Южно-Сахалинск хотонуудта артиллериин гушан буудалгаар салют үгэхэ.

Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агууехэ дайнда гушан жэлэй урда тээ бүхэдэлхэйн — түүхэтэ илалта туйлаhан совет арадай, сэрэгшэдэй, партизануудай ба подполидо хабаадагшадай, хүдэлмэришэд, колхознигууд болон интеллигенциин, манай алдарта эхэнэрнүүд ба залуушуулай, үнгэрhэн тулалдаануудта хабаадагша бүхы хүнүүдэй ба тылэй ажалшадай баатаршалгын һүр жабхалан үсын үедэ залирхагүйл!

Манай Эхэ ороной сүлөөтэ, бэеэ дааhан байдалай түлөө байлдаануудай үедэ унаhан баатарнуудта хэтэ мүнхын алдар соло!

Агууехэ совет арад, тэрэнэй шэн габьяата Зэбсэгтэ Хүсэнүүд мандаха болтогой!

Манай бүхы илалтануудые үүсхэгшэ, эмхидхэгшэ — Советскэ Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

СССР-эй оборонын министр,
Советскэ Союзай маршал
А. ГРЕЧКО.

ТАСС ШЭНЭ ҺОНИН

ПРАГАДА БОЛОҺОН БАЯР ЁҺОЛОЛ

ПРАГА. (ТАСС-ай тусхай корр.). Фашизмые илаhaар 30 жэлэй ойдо, фашис булимтарагшадhaa Чехословакиие сүлөөлһөөр 30 жэлэй ойдо зорюулагдаhан баярай суглаан майн 7-до Пражска Градай һайндэрэйхеэр шэмэглэгдэһэн Владиславска зал соо болоо.

КПЧ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь Г. Гусак ба ЧССР-эй бусад хүтэлбэрилэгшэд суглаанай президиумдэ һууба. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. П. Кириленко түрүүтэй СССР-эй партийно - правительственна делегаци, аха дүү социалис оронуудай делегацинуудай хүтэлбэрилэгшэд эндэ байлсаа.

Г. Гусак суглаан дээрэ үгэ хэлэбэ.

СССР-эй партийно-правительственна делегациин толгойлогшо КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. П. Кириленко сугларагшадай зүгһөө суглаан дээрэ үгэ хэлээ.

Гайхамшагта ойн баяраар Ленинэй партиин, бүхы совет арадай үмэнэһөө Чехословакиин коммунистнуудта, партийна-бэшэ хүнүүдтэ, бүхы ажалшадта халуун баяр баясхалан хүргэбэ.

Нүхэр А. П. Кириленко КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, Совет правительствын эльгээһэн амаршалгые сугларагшадай нэрьемэ альга ташалга доро Г. Гусагта барюулаа.

Баярай суглаанай болоhoн зал соо «Интернационалай» аялга зэдэлбэ.

ГАБШАГАЙ АЖАЛААРАА ШАЛГАРАГШАД

«Забайкаллес» комбинат болон модошодой профсоюзай обком модо бэлэдхэхэ, шэрэхэ габшагай квартал гэжэ соносхогдоhoн түрүүшын кварталай үрэ дүнгүүдые согсолон гаргаа. Модо бэлэдхэлэй, болбосоруулгын гол мэргэжэлтэ хүдэлмэрилэгшэд, комплексно бригаданууд эгээн ехэ бүтээсэ туйлахын түлөө мүрысэжэ, ажалдаа шэнэ амжалта туйлаhан байна.

Модо бэлэдхэдэг 17 бригада, модо шэрэдэг автомашинын 18 экипаж, модо тайран илгадаг автомат шахуу линиин 2 бригада, шпала хюрөөдэдэг 4 бригада, модо хюрөөдэдэг 3 бригада, модо загонуудта ашадаг 6 бригада, мүн олон хүдэлмэришэд энэ мүрысөөндэ шалгаржа, мүнгэн шангуудта хүртөө.

Ажалаа 1,5 халаанда эмхидхэһэн Баргажанай леспромхозой Владимир Иванович Тормозовой даадаг бригада һара соо дунда зэргээр 4700 кубометр модо бэлэдхэһэн байна. Энэ бригада трактораа һайнаар, хэрэглэжэ, бүтээсынь халаан бүхэндэ 147 кубометртэ хүргөө. Итанцын леспромхозой Леонид Степанович Мелькиковэй, Хурамхаанай леспромхозой Василий Петрович Парамоновой модо бэлэдхэлэй томодхогдоhoн бригаданууд 8200—8260 кубометр модо бэлэдхэн таллуулаа. Мүн Шулуутын леспромхозой Иван Петрович Провоторовой даадаг нэгэ халаанда ажалладаг томодхогдоhoн бригада дунда зэргээр 5514 кубометр модо бэлэдхэһэн байна. Эдэ бригаданууд түрүү һууринуудые эзэлжэ, 1-дэхи мүнгэн шанда хүртэһэн байна.

Хандагатайн леспромхозой автомат шахуу линидэ ажалладаг Ю. И. Кавелинэй хүтэлбэрилдэг бригада модо хюрөөдэн илгагшадай дундаhaa эрхимлээ. Шпала хюрөөдэгшэдэй дундаhaa Сэлэнгын модоной баазын Н. М. Шичкинэй, модо хюрөөдэгшэдэй дундаhaa Буряадай модо болбосоруулгын болон мебелиин комбинадай П. И. Грудининай, Онохойн комбинадай В. Е. Гурбузэй даадаг бригаданууд түрүүлжэ гараа. Онохойн модоной комбинадай модо-зомгооһоной плитэ хэдэг К. К. Слепневой, Байгалай модоной баазын модые ута зандань шэрэдэг В. П. Цвик, Л. П. Дударев гэгшэдэй экипаж, Хурамхаанай леспромхозой А. С. Мельчаковой даадаг модо шэрэдэг томодхогдоhoн экипаж, Хандагатайн леспромхозой А. Д. Костроминай даадаг тепловозой экипаж габшагай кварталай туршада һайнаар ажаллаhан байна.

Габшагай кварталда бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаhан түрүү бригада, экипажнууд, үйлэдбэриин түрүүшүүл апрель һарынгаа даабариие мүн лэ үлүүлэн дүүргэһэн байна.

М. КАЛЕКИН,
«Забайкаллес» комбинадай таhагай начальник.

1945 ХҮН ТҮРЭЛТЭНИИЕ АБАРҺАН

Манай геройнууд

Т О О, БАРИМТАНУУД

✦ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүдтэ фашис булимтарагшад СССР-эй арадай ажахыда 679 (1941 оной сэнгээр) миллиард түхэригэй хохидол ушаруулаа.

✦ Дайнай жэлнүүдтэ фашис нохосууд, тэдэнэй туһамаршад 1710 город, тосхон, 70 мянга гаран һуурин газар галдажа, сүм үгы хээ; 6 миллионһоо дээшэ байшан галдажа, эбдэжэ, 25 миллион хүн байра байдалгүй үлөө; 4 миллион шахуу хүдэлмэришэдтэй промышленна 31.850 предприяти үнэһэн тоборог болгогдоо. Дайнай урда тээ орон доторнай 60 процент булад хайлуулдаг металлургическа заводууд, мүн эды шэнээн шулуу нүүрһэ үгэдэг шахтанууд үгы хэгдээ. 65 мянган километр түмэр харгы, 4100 түмэр замай станци һандаагдаа.

✦ 98 мянган колхоз, 1876 совхоз, 2890 машинно-тракторна станци үгы хэгдээ; 7 миллион адуу мори, 17 миллион эбэртэ бодо мал, 20 миллион гахай, 27 миллион хони, ямаа алаа, Германи абаашаа.

✦ 40 мянган больница болон эмнэлгын бусад зургаануудые, 84 мянган һургуули, техникум, дээдэ һургуули, 43 мянган библиотекэ үгы хэгдэһэн байна.

✦ Фашис шолмосуудай ушаруулһан бүхы хохидол гээлтые ямаршье тоо харуулжа шадахагүй. Юугээршье хүсэлдүүлэшэгүй гээлтэ — Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнһаа 20 миллион совет сэрэгшэд гэртээ бусаагүй.

✦ Дайнай үедэ һандарһан ажахые социалис байгуулалта түргэнөөр һэргээн бодхоогоод, хурдан түргэнөөр хүгжөөжэ шадаа. СЭВ-тэ ородог оронууд дэлхэй дээрэ гаргагдадаг промышленна продукциин гурбанай нэгэ хубиие үйлэдбэрилнэ, тиихэдэ СССР — табанай нэгэ хубиие гаргана.

✦ 1942 оной майн 30-да Верховно Главнокомандованиин Ставкын дэргэдэ партизанай хүдэлөөнэй Түбэй штаб байгуулагдаа һэн. Дайнай урда тээ Белоруссиин Компартиин ЦК-гай секретарь байһан П. К. Пономаренко энэ штабай начальнигаар баталагдаа бэлэй.

✦ 1941 оной эсэс багта дайсанай эзэлһэн газар дээрэ 90 мянган хүнтэй 2 мянга гаран партизан отряд дайлалдажа ябаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүдтэ хамтадаа миллион шахуу совет хүнүүд партизан хүдэлөөндэ хабаадаа.

✦ Дайсанай һабарта байһан Минск хотодо «Звезда» гэжэ газетэ гарадаг байгаа. Хуудаһанууд олоор хэблэгдэдэг бэлэй, тэрэ тоодо хуһанай үйһэн дээрэ барлажа гаргадаг һэн. Белоруссида 160 гаран нюуса газетэ хэблэгдэдэг бэлэй.

И. В. БАЛДЫНОВ. Командованиин дайшалхы даабари амжалтатай дүүргэһэнэйнгээ түлөө, байлдаанда баатаршалга гаргаһанайнгаа түлөө Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байгаа.

В. Б. БОРСОЕВ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ немец булимтарагшадтай баатарлигаар тэмсэһэнэйнь түлөө Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоһон юм.

Н. С. АФАНАСЬЕВ. Үнгэрһэн дайнай үедэ 200 гаран немецые үгы хэһэнэйнь түлөө Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдонхой.

Д. Ж. ЖАНАЕВ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ баатарлигаар тэмсэһэнэйнь түлөө Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоһон байна.

Ж. Е. ТУЛАЕВ. Германиин фашистнартай эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэжэ, оло дахин баатаршалга гаргаһанайнь түлөө Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо һэн.

Г. Н. МОСКАЛЕВ. Дунай мүрэнэй баруун эрьедэ дайсанай плацдарм эзэлэлгэдэ баатаршалга гаргаһанайнь түлөө Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоһон байна.

С. Н. ОРЕШКОВ. ...сандр Матросовой ...шалгые дабтаһанайнь ... Советскэ Союзай Ге... нэрэ зэргэ олгогдоһон ...гаа.

ХЭТЭ МҮНХЭДӨӨ НАНГИНААР...

Тэрэ үеын хатуу шанга байдалые совет арад хэзээдэшье мартахагүй. Немец фашистнарые үй бута сохиһон совет сэрэгшэдэй баатаршалга түүхэдэ мүнхэлэгдөө. Агууехэ Илалтын 30 жэлэй ойе мүнөө тэмдэглэжэ байһан үдэрнүүдтэ совет арад дайнда унаһан сэрэгшэдэй нангин дурасхаалай газарнуудта, хүшөө, обелискнүүдтэ ерэжэ, зүрхэ сэдьхэлдээ тэдэнээ хадуужа, дурасхаалыень нангинаар сахижа ябаһанаа мэдүүлнэ.

Фронт тыл хоёр нэгэн. дайсаниие бута сохихын тула бүхы юумэеэ зорюулха гэһэн уряатайгаар завод, фабрикануудай, колхоз, совхозуудай хүдэлмэришэд ажаллаа бэлэй.

Дайнда мордоһон эрэшүүлэй орондо эхэнэрнүүд, бага наһатайшуул станогуудай урда зогсожо, фронтдо хэрэгтэй бүхы юумэ бүтээһэн байна. Манай мяха-консервын комбинадай хүдэлмэришэдэй олонхинь эхэнэрнүүд, залуу басагад байһан.

«Даабарияа дүүргээгүй һаа, гэртээ бү ошо» гэһэн уряатайгаар ажалладаг фронтовой бригаданууд эмхидхэгдэһэн юм. Бригаданудай гэшүүд даабаряа ходо үлүүлэн дүүргэгшэ бэлэй. Манай гараар бэлдэгдэһэн эдеэ хоол фронтдо ехэ хэрэгтэй, дайсаниие бута сохихо хэрэгтэ туһална гэжэ һанахадаа, эсэхэ сусахые мэдэнгүйгөөр ажалладаг байгаабди.

Бидэнэрэй олонхинь даабаряа 200 гаран процент дүүргэдэг һэн. Хүдэлмэришэн Дериглазов даабаряа 270 процент, В. Волкова, М. Чеченина, К. Сучкова, А. Димова болон бусад олон эхэнэрнүүд хэдэн станогуудые хангажа байгаа. Бидэнэр цехһээ гарангүйгөөр 12 часай туршада ажалладаг һэмди. Эсээб, хүндэ хүшэр байна гэжэ хэншье гомдоогүй. Фронтдо дайлалдагшад бидэнһээ һурэггүй хүндэ хүшэр байдалда тулалдана, дайсаниие илаха ёһотойбди гэһэн һанал бидэндэ шэнэ хүсэ зориг нэмээдэг һэн.

Манай комбинадта болбосоруулагдаһан эдеэ хоол сэхэ фронтдо эльгээгдэдэг байгаа. Комбинадай коллектив дайнай жэлнүүдтэ Эхэ ороноо хамгаалагшадта 18,5 мянган вагон элдэб зүйлэй эдеэ хоол эльгээһэн юм. Арга боломжонуудаа хэрэглэжэ, хүдэһэн дэгэл оёдог, валенка дарадаг байгаа. Манай эхэнэрнүүд һайн дураараа дулаан бээлэй, оймһо оёжо, сэрэгшэдтэ эльгээдэг. бэшэг бэшэдэг бэлэй. Харюугай халуун үгэнүүдэй ерэхэдэ, баярлахын ехээр баярлахаш. шэнэ эршэ хүсэтэйгөөр ажаллахаш. Дайнай үедэ комбинадаймнай үйлэдбэри 82 процентээр дээшэлһэн юм.

Хүшэр хүндэ үедэ ажаллабашье, даабаряа халаан бүхэндэ үлүүлэн дүүргэдэг байгаабди. Зайн галай унтархадашье ажалаа һаатуулхагүйбди. Эхэнэрнүүд өөһэдөө продукцияа шэрэдэг, вагонуудта ашадаг һэн.

Правительствын, фронтын даабари һайнаар дүүргэдэг бригаданудта «фронтовой бригаданууд» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдоо. Дайнай һүүл багта комбинадта 29 иимэ бригада тоологдогшо бэлэй.

Фронтые элдэб зүйлэй эдеэ хоолоор таһалгаряагүй һайнаар хангажа байһанайнгаа түлөө комбинат СССР-эй Оборонын Гүрэнэй Комитедэй дамжуулгын Улаан тугта дүрбэ дахин хүртэһэн байна. Тиигэжэ энэ тугые хэтэ мүнхэдөө хадагалжа байха хүндэтэ эрхэдэ хүртөө һэн. Энэнһээ гадна манай коллектив СССР-эй Мяханай болон һүнэй промышленностиин министерствын ба ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугые 14 дахин абаһан байна.

Манай коллектив Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүдэй ажалай баатаршалгые үргэлжэлүүлэн, түрүү зэргэдэ ябаһаар. Долоодохи табан жэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэһэнэй түлөө 1966 ондо Ленинэй орденоор шагнагдаа. Агууехэ Октябриин 50 жэлэй ойн хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ һайн үрэ дүнгүүдые туйлаад, РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй болон ВЦСПС-эй Дурасхаалта тугта хүртэһэн байна. СССР-эй 50 жэлэй ойч хүндэлэлдэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй ба ВЦСПС-эй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа.

Дайнай үеын, мүн дайнай һүүлээрхи жэлнүүдэй ажалай баатаршалга комбинадай залуу хүдэлмэришэдтэ, манай ажал хэрэгүүдые үргэлжэлүүлэгшэдтэ һайн жэшээ болохо, тэдэнэр ахамад нүхэдэйнгөө эстафетэ дээрэ үргэн, Оборонын Гүрэнэй Комитедэй Улаан тугые нангинаар хэтэ мүнхэдөө хадагалжа ябаха гэжэ найданабди.

К. ФИЛИППОВА,
Социалис Ажалай Герой, Улаан-Үдын мяха консервын комбинадай мастер.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Социалис Ажалай Герой В. И. Немочин (баруун гарһаа) мяха-консервын комбинадта хэтэ мүнхэдөө хадагалагдажа байһан Гүрэнэй Комитедэй Оборонын тугай дэргэдэ залуу хүдэлмэришэдтэй хөөрэлдэжэ байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ДАЙНАЙ ВЕТЕРАНУУД ХӨӨРЭНЭ

ХЭЗЭЭДЭШЬЕ МАРТАГДАХАГҮЙ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай ветеран, Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой хонишон Б. ГАРМАЕВ:

— Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай үедэ бүхы совет арад гайхамшаг баатаршалга харуулжа, шунахай фашистнуудые бута һамна сохёо. Тэрэ гэһээр тэбхэр 30 жэл үнгэрбэ. Тэрэ илалтамнай бүхы хүн түрэлтэнэй түүхын хүгжэлтэдэ гайхамшаг удха шанартай байгаа. Совет гүрэмнай аха дүү социалис оронуудтай хамта дэлхэйн хоёрдохи дайнһаа хойшо эб найрамдалай, дэлхэйн бүхы арадуудай хоорондохи хани барисаан ба харилсаа холбооной түлөө эсэшэ сусашагүйгөөр тэмсэнэ. Партиин XXIV съездын баталһан эб найрамдалай политика энээниинень үшөө дахин эли тодоор гэршэлээ. Бии өөрөө партиин гэшүүн, Эхэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадаһан тула түрэл партиин, правительствынгаа политикые, бүхы совет хүнүүд шэнги, халуунаар дэмжэдэгби.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ совет хүнүүдэй баатаршалгые, дайнай үедэ баатарай үхэлөөр унаһан совет сэрэгшэдые нюдөөрөө хараһанби. Би өөрөө танкист байһанби. Байгал далайн эрьеһээ дайнда мордоһон бүхы буряад хүбүүдтэл адляар Эхэ ороноо хамгаалалсаһанайнгаа түлөө Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай хоёр орденоор, Улаан Одоной орденоор, хэдэн медаляар шагнагданхайб.

Дайсанаа даража, даагаяа һүүлдэһэнэйнгээ удаа нютагаа бусажа ерэһээр амгалан тайбан байдалай ажалда орохоһоо һайхан юумэн байгаагүйл! Танкынгаа жолоое тракторай жолоогоор һэлгээб. Би мүнөө түрэл колхозойнгоо гол баялиг болодог — хонин ажалдаороһоор үнихэн боложо байнаб. Эхэ оронойнгоо үшөө баян дэлгэр, ямаршье дайсанда шанга харюу үгэхөөр һүртэ хүсэтэй байхын тула бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн ажаллаха зорилго урдаа табинхайб. Юундэб гэхэдэ, совет хүн бүхэнэй эршэтэ ажалһаа манай социалис оро̆ной хүсэн арьбадхагдана бшуу.

Һүүлэй 4—5 жэлэй туршада 100 эхэ хонин бүриһөө зууһаа дээшэ хурьгадые түлжүүлжэ, ноһо гүрэндэ тушааха түсэбөө үлүүлнэб. Иимэл даа, минии эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ, дэлхэй дээрэ дайнай болохогүйн түлөө бүхы арадуудай ябуулдаг тэмсэлдэ оруулдаг хубитамни.

Туберкулез аргалдаг республиканска диспансерэй главна врачай орлогшо, Ленинэй орденой кавалер П. Т. ЯЖИНОВ:

НАНГИН хайратай Эхэ оронноймнай газар дайда руу фашизмын «хүрин тахалай» дайгаар ороһон һүрөөтэ 1941 оной июниин 22-то би Үһан-сэрэгэй флотилиин кораблинуудай бригадада уялгата албаяа хэжэ ябааб.

Эзэрхэг дайсадай һүр һүлдыень дарадаг суута «Катюшануудаар» зэбсэглэһэн бронекатернуудай дивизиондо алба хэдэг һэм. Дайнай эхилхэдэ, 1-хи статьягай старшина гэһэн нэрэ зэргэтэй байгааб.

1945 оной сентябрь һарада Японой эзэрхэг булимтарагшадтай хатуу шангаар тэмсэжэ эхилээ бэлэйбди. Үглөө үглөөгүүр манайхин доболгодо орохонь гэжэ мэдэжэ байхадаа, бидэнэр бүхэли һүниндөө унтангүй хоноободи. Эртэ үглөөгүүр үүрэй сайхын урдахана манай катернууд, кораблинууд хүндэ буугаар буудажа эхилбэд. Нэгэ хэды саг соо буудаһанай һүүлээр катернуудай ашаар десантнигуудые буулгаабди. Энэ хадаа Благовещенск хотоһоо холо бэшэхэнэ болоһон юм. Манайхин тиихэдэ Сахалян хотые сүлөөлөө бэлэй. Сахалян хотодо хоёр үдэр байгаад, Амар мүрэнөөр доошолоо бэлэйбди.

Харбин хото дээрэ дайгаа дүүргээ һэм. Харбин хотые сүлөөлхэдэмнай, нютагай зон айхабтар баяртайгаар угтаа бэлэй. Энэ байлдаан тулалдаануудта хабаадалсаһанайнгаа түлөө дайшалхы Улаан Тугай орденоор шагнагдаа бэлэйб. Манай командир 1-хи рангын капитан Воронков Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй.

Дайнай дүүрэһэнэй һүүлээр медицинскэ албанай лейтенант боложо, хоёр жэлэй туршада үһан сэрэгэй госпитальдо хүдэлөөб. Дариин утаан соогуур, дайнай дүлэн дундуур гараһан бидэнэр оронноймнай тэнгэри хододоо сэлмэг байһай, арад зомнай дүүрэн жаргалтай байһай гэжэ хүсэнэбди.

Би эмшэлэгшэ хүн хадаа дайн дажарай, тэрэ ехэ алалсаанай муу — муухайе һайн ойлгоноб. Тиимэһээ хүнүүдэй улаан шуһаяа адхаһан, үхэһэн, үе мүсэгүй болоһон ушарнуудые баһал һайн мэдэнэб. «Дайн болоходоо — далин дээгүүр, зуд болоходоо — зон дээгүүр» гэһэн арадай сэсэн үгэ бия. Улаан галаар шарбаһан дайнай болоходо, юрын лэ ажалшан зон ехээр тулидаг, зободог ха юм. Иимэл хадань капиталистнууд дайнай зэбсэг хэжэ, баяжахын түлөө, хүн зоной шуһа адхажа, ондоо баян газарнуудые эзэмдэхын түлөө оролдоно бшуу. Хүн түрэлтэнэй түүхэдэ үзэгдөөгүй һүүлшын энэ дайнай шарханууд үшөө эдэгээдүй байна гэжэ би һанаха байнаб. Энэ Агуу Илалта үеһөө үедэ мартагдахагүй, эсэгэнэрэйнь хүбүүдтээ, эжынэрэйнь басагадтаа дамжуулан хэлэхэ, тиихэдэ уужам дэлгэр Совет оронноймнай социалис байгуулалта, эрхэ сүлөө, зол жаргал абарагдаа һэн гэжэ тэдэнэр хөөрэхэ.

Хэзээдэшье энэ Илалта мартагдахагүй!

Худанай совхозой Улааха-Аралай фермые даагша байһан Д-Д. ЖИМБЕЕВ:

— МАНАЙ Эхэ орондо ямаршье дохёогүйгөөр фашис Германи доболбо гэһэн сошордомо дохёо сахилгаан мэтээр тараа бэлэй. Дайнай түрүүшын үдэрнүүдтэ нютагайнгаа хүбүүдтэй фронт мордоо һэм. Илалтын гэрэлтэ һайхан майн 9-нэй үдэрые Эльбэ мүрэн дээрэ союзнигуудтай хамта угтааб.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан сэрэгшэ бүхэн өөрын онсо дайшалхы габьяатай, солотойшье. Өөрынгөө дайшалхы намтар тухай тобшохоноор хөөрэхэм.

...1942 оной ноябрьда батальониие командалжа ябааб. Сталинград шадархи Чернышевская гэжэ станциие фашистнуудһаа сүлөөлхэ байлдаанда манай батальон онсо шалгарһан юм. Амгалан ажалаар бодхоогдоһон фабрика, заводуудай, хото тосхонуудай үй бута һандаргагдаһые, үбгэд, хүгшэдэй, үхибүүдэй зоболонгые хоёр нюдөөрөө хараһан сэрэгшэ бүхэн хорото дайсадһаа дары үһөөгөө абахые эрмэлзэдэг һэн. Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөөгэй, ашаүринэрэйнгөө ерээдүй зол жаргалай, амгалан байдалай түлөө баатар сэрэгшэднай ами наһаяа гамнангүй тэмсээ. Днепр мүрэниие гаталха шанга байлдаанда шэн зориг гаргаһан 2000 гаран хүндэ Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо. Онсо шалгарһан хэдэ мянган сэрэгшэдтэ орден, медальнууд барюулагдаа. Энэ шанга байлдаанда хабаадалсаһанайнгаа түлөө Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай нэгэдэхи шатын орденоор шагнагдаа һэм.

Степной фронтдо дүрбэдэхиеэ хүндөөр шархатаад эдэгэһэнэйнгээ удаа морин сэрэгшэдэй гвардейскэ 14-дэхи дивизиин штабта эльгээгдээб. Манай дивизиин сэрэгшэд Белоруссиин партизануудтай дайсанай ара талада эрэлхэг зоригтойгоор тэмсээд, Польшые сүлөөлэлсэһэн юм. Дивизимнай Одер мүрэниие гаталжа, Померанска бүлэгые усадхаха байлдаанда хабаадахадаа Балтиин далайн эрьедэ гараһан байна.

Фронтһоо бусаһанһаа хойшо энэ жэлэй февраль болотор мал ажалда таһалгаряагүй ажаллааб. Амаралтада гарабашье, үни удаан сагта хамта хүдэлһэн нүхэдэйнгөө ажал хэрэгээр саг үргэлжэ һонирходогби. Өөрынгөө мэдэхэ шадаха юумые үргэжа ябаа залуу үетэндэ дамжуулха манай нангин зорилго. Энэ талаар манай фронтовигууд ехэ ажал ябуулдаг юм.

Гушадахи амгалан хабар айлшалжа ерэбэ. Үнгэрһэн үедэ манай совет арадай байдал танигдахаар бэшээр хубилаа. Залуу үетэнэй согтой хүхюунээр энеэлдэн ябахада, Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөөгэй тэмсэлдэ мининшье оруулһан багахан хубита бии гэжэ һанахадаа үнэн сэдьхэлһээ баярладагби.

Рабдан РАБЖУ...

ГУША... ЖЭ...

Дайнай шэрүүн сагуу...
Дайша аханараа һа...
Дархан солото замуу...
Дабан гараал, дурда...

Гушан жэл,
Гушан жэл
Тэрэ гэһээр үнгэ...
Агуу Илалта,
Асари дабалта
Арадайм дуунда
мүн...

Дайгаа даран илаж...
Даагаа һүүлдэн бусаа...
Дархан солоо дабта...
Дуугаа һүүлдэнь дуу...

Гушан жэл,
Гушан жэл
Тэрэ гэһээр үнгэ...
Өмөг сэлгёон
Совет сэрэгшын
Соло габьянь мүн...

Эрхэ сүлөө, найрамд...
Эзэн ёһоор хамгаал...
Дэлхэйн үмэнэ найд...
Дэлгэр батаар бари...

Гушан жэл,
Гушан жэл
Тэрэ гэһээр үнгэ...
Орон бүриин
Олон арадай
Одон болон мүнх...

Баатар геройн хүнд...
Байлдаан соогуур
үн...

Нангин дурасхаал т...
Мүнхын зула бадар...

Гушан жэл,
Гушан жэл
Тэрэ гэһээр үнгэ...
Баатар габьянь,
Эрэлхэг хабань
Бидэнэй зүрхэнд...
мүнх...

Замайнь һайхые ду...
Зориг хүсөө эршэл...
Ажал дээрээ амжал...
Алдар солыень гэршэ...

Гушан жэл,
Гушан жэл
Үе сагууд үнгэр...
Мүнөө сагташ...
Хойто үедэшье
Хэтын дуунда мүн...

СОВЕТ ОРОНОЙ СОЛДАТ

БАРУУН ГАРТАА бариһан һэлмээрээ фашис хас тамгые таһа сабшаад, зүүн гар дээрээ жаахан басагаханиие тэбэреэд байһан сэрэгшые харахадаа, энээл даа Совет ороной солдадай шэнжэ шанар гэһэн омогоор сэдьхэл халидаг. Энээл солдат фашис хоро шоронһоо дэлхэйе абараа, зол жаргалайнь харгы хүн түрэлтэндэ зааҗа үгөө.

1941 ондо манай орондо, бүхы дэлхэйдэ ямар ехэ аюулай тохёолдоод байһаниинь он жэлэй ошохо бүри улам эли болоно. Урдань, хара мунхаг сагта зуд болсожо гү, али үбшэн тахал дэлгэржэ,хүн зондо гасалан зоболон асардаг. заримдаа олоор хюдадагшье байһан. Зүгөөр гушан табан жэлэй саана империализмын эгээл зэрлиг, эгээл шунахай хүсэниинь болодог Германиин фашизмын манай орондо эзэрхэлгын дайгаар орожо, совет арадые үгы хэхэ гэһэн зорилгонь урдань үзэгдэдэг үбшэн тахалһаа хэды ехэ аюултай байгаа гээшэб! Гансахан совет арадые бэшэ, харин дэлхэйн арадуудые хюдаад, заримыень богоол болгоод, улаан бэшэ, хүхэ шуһатай арийцууд гэдэгүүдэй мянган жэлэй туршада зонхилон байхые тэрэ хүсэһэн бэлэй.

Фашистнуудай энэ шунахай хүсэлынь бүтээгүй, бүтэхэ ёһогүй байгаа. Хүн байгаалиие һандаргаха бэшэ, харин шэмэглэхэ, дэлхэй дээрэ ажамидарал түхөөхэ гэжэ түрэдэг. Энэ хадаа байгаалиин жама ёһон. Энэ жама ёһондо зүришэжэ болохогүй. Харин фашистнууд лэ иимэ нангин юумэндэ эсэргүүсэхэ, тэрэниие һандаргаха, эбдэхэ гэһэн байгаа. Тиимэһээл энэ хүсэлынь үг удхаараа бүтэхэгүй һэн.

Гэбэшье фашистнуудай хэһэн һүйдхэл хүн түрэлтэнэй түүхэдэ мартагдашагүй гашуудал, зоболон асараа. Дэлхэйн хоёрдохи дайнай үедэ 50 миллион хүн алуулагдаа. Гансахан совет арад фашизмтай тэмсэжэ, 20 миллион эрхим хүбүүд, басагадаа алдаһан. Тиихэдэ үхибүүдээ гээһэн үбгэд, хүгшэдэй, эхэ эсэгэнэрээ алдаһан үри хүүгэдэй үншэржэ зобоһониие, олон тоото город, тосхонуудай, фабрика, заводуудай, колхоз, совхозуудай һандаргагдаһаниие, ниитын, хубиин зөөри зөөшын дээрмэдэгдэһэниие хэн бүгэдыень тоолоҗо, захадань гарахаб! Иимэ зоболонгые амиды хүн ондоо бү үзэг лэ.

Зүгөөр совет арад иимэ аюулай тохёолдоод байхада, үхэлэй тэмсэлдэ бодоо һэн. Октябриин революциин ашаар олоһон эрхэ сүлөөгөө, Эхэ ороноо, зол жаргалаа, ерээдүйгөө совет арад хамгаалха баатай болоо. Тиигэжэ тэрэ юрын ажалша байһанаа, сэрэгшэ болоо.

„**Б**ҮХЫ юумэ — фронтдо, илалтын аша туһада!» гэһэн партиин хүсэтэ уряа дайнай эхилһэн түрүүшын үдэрһөө дэлгэржэ, хамаг юумэн сэрэгэй гуримтай болоо бэлэй. Совет арад хамтынгаа хүсые элсүүлээ. Коммунис парти энэ хүсые хүтэлбэрилжэ эхилээ. Тэрэнэй уряалаар манай ороной олон тоото арад үндэһэ яһатан дайсаниие дараха, фашизмые үгы хэхэ гэһэн нэгэн адли хүсэлдэ, эрмэлзэлдэ абтаа. 1941 оной июль һара болотор Улаан Армида 5 миллионһоо олон хүн татагдажа, олон шэнэ дивизинүүд, бригаданууд, корпусууд бүридхэгдөө. Коммунистнуудай олонхинь фронт ошоо. Дайнай түрүүшын 6 һарын туршада Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэдэ 1 миллион 100 мянган коммунистнууд-территориальна партийна организацинуудай гурбанай нэгэ хубинь элсүүлэгдээ. Дайнай түрүүшын жэлэй туршада 500 мянган коммунистнууд фашистнуудтай тэмсэжэ,баатарай үхэлөөр унаа. Тиигэжэ КПСС — сэрэгшэ парти болоо һэн.

Совет хүнүүд 1.418 хоног соо фашис сэрэгшэдтэй тэмсээ. Фронтын үргэниинь 3 мянгаһаа 6 мянган километр болодог байгаа. Эхэ ороноо хамгаалагшад энэ фронтын зүг бүхэндэ ниитэ баатаршалга гаргажа, эрэлхэг зоригой, ямаршье бэрхэшээлые, хүшэр хүндэ шалгалтые дабажа гараха үльгэр жэшээ харуулаа. Брестскэ хэрэм, Одессэ, Севаст... Ленинград, Киев, Но...сийск, Керчь хамгаал... Москва, Сталинград, ... Хойто-Кавказ шадар... лалдаануудта, Днепр, ... Одер мүрэнүүдые, ... хадануудые гатал... линиие дайлан ... Алас-Дурна зүгтэ япон... шэдые бута сохиходо... сэрэгшэд, офицер... ралнууд, партизан... польщигууд нэрэ ... даршуулаа. Тэдэнэй ... буряад арадай түлөө... олон бии һэн гэжэ ...

Энээниие гэршэлэ... гэ иимэ жэшээ ... Дайнай үедэ Буряад ... публикаһаа 120 мянган ... фронт мордоо һэн гэ... али айл бүхэн гэхээр ... басагадаа дайнда ... юм. Тэдэнэй 40 мян... раниинь дайшалхы орд... дальнуудаар шагнагд... эрхим хүбүүднай ... Союзай Геройн нэрэ ... дэ хүртөө. Тиихэдэ ... арадай олон хүбүү... занска отрядуудта ... эрэлхэг зориг ...

ХҮСЭТЭ АРАДАЙ БААТАРШАЛГА 1975

ИЛАЛТЫН ҮДЭРЫЕ ОЙРТУУЛАН...

ЭСЭГЭ оронoo хамгаалгын Агуухэ дайнай түрүүшын үдэрнүүдтэ Москва, Ленинград хотонуудай ажалшад СССР-эй оборонын арадай жаса эмхидхэхэ талаар патриотическа үүсхэл гаргаhан юм. Тэрэниень бүхы совет арад, тэрэ тоодо Буряад оронoй ажалшад халуунаар дэмжээ бэлэй. Тиигэжэ республикын хүдэлмэришэд, таряашад партиин обкомой ударидалга доро фронтдо үргэн туhаламжа хүргэжэ эхилээ hэн. Жэшээнь, Мухар-Шэбэрэй аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ байhан хүн бүхэн hара соо оборонын жасада 25 түхэриг оруулдаг байгаа. Зэдын аймагай колхозууд 500 эрхим мори, Хориин МТС-эй тракторист Галдан Гомбоев hара бүхэндэ 10 үдэрэй салин, механик Модонов 7 үдэрэй салин оборонын жасада оруулдаг бэлэй. Сэлэнгын аймагай Загастайн сомсоведэй Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд Бальжинима Цыренова нэгэ хони, Дондок Будаев мүнгэн час, Дулма Будаева алтан ооhор, нүхэр Чимитов 100 килограмм шэниисэ ба 300 түхэриг мүнгэ тэрэ жасада оруулhан байна.

1941 оной августын 3-да республикын 9 мянга гаран түмэр замшан hайндэрөө тэмдэглэн субботник үнгэргөө. Энэ үдэр тэдэнэр 80 мянган түхэриг оложо, Эхэ оронойнгоо оборонын жасада оруулаа. Харин эхэнэрнүүдынь энэ үдэр түмэрэй хаядаhа суглуулаа hэн. Тиигэжэ 70 тонно хара металл, 1700 килограмм үнгэтэ металл оборонын жасада тушаагаа.

Фашис булимтарагшадтай хайра гамгүй тэмсэжэ байhан улаан сэрэгшэдтэ, партизануудта туhалха зорилготойгоор арад зомнай дулаан хубсаhа хунар суглуулаад, бэлэг болгон фронт руу эльгээжэ эхилhэн юм.

Дайнай түрүүшын 4 hара соо республика доторнай арhан 4005 дэгэл, 11157 паар валенка, 17955 түжүүрхэ ба хүбэнтэй үмдэн, хониной 20549 арhан, 15750 килограмм ноohон суглараа.

Буряадай ажалшад улаан сэрэгшэдтэ дулаан хубсаhа, мүнгэ зөөри бэлэглэхэтэйгээ хамта хани халуун, нүхэр ёhоной бэшэгүүдые эльгээдэг hэн. Жэшээнь, ПВЗ-гэй электро-гагнуурша А. Я. Данилова иигэжэ бэшэhэн байна: «Баатарлигаар тэмсэ, хүндэтэ танигдаагүй нүхэр! Бидэнэр Танда туhалхаар бэлэнбди, hанаагаа зоболтогүй. Хэрэгтэй болоо hаань, ами наhаяашье үгэхэбди».

1941 оной эсэс багаар Буряадай ажалшадай делегаци фронт ошожо, дайлалдажа байгаа Н-скэ армиин командованиин түлөөлэгшэнэртэй уулзаhан юм. Тэрэ армиин сэрэгэй соведэй гэшүүн, дивизионой комиссар Шабалов митинг дээрэ делегацине халуунаар амаршалаад, иигэжэ хэлээ hэн: «Бидэнэр, фронтовигууд, аяар холын Буряад-Монголой ажалшадай сэрэгшэдтэ иигэжэ туhалжа байhандань ехэтэ баясанабди. Республикын ажалшадта үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэнэбди, Таанадай туhаламжа дэмжэлгээр фашис нохосуудые үй бута сохижо, Эхэ оронoo хамгаалха нангин уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхэбди. Барижа ябаhан буу зэбсэгээ бузарлахагүйбди».

Удаань ажалшадhаа сугларhан мүнгэ зөөрөөр «Социалис Буряад-Монгол» гэhэн танкова колонно бүтээгдээ бэлэй. 1942 оной майн 26-да республикын ажалшадай түлөөлэгшэд нүхэд Болсохоев, Чимитова, Зачепа гэгшэд тус колонные улаан сэрэгшэдтэ бэлэглэhэн юм.

Ивалгын аймагай «Осоавиахим» колхозой гэшүүд Агуу Октябриин социалис революциин 25 жэлэй ойдо бэлдэжэ байхадаа, социалис Буряад-Монголой нэрэмжэтэ дайшалхы самоледнуудай эскадрили бүтээхэ гэhэн уриатайгаар республикынгаа арад зондо хандаhан юм. 1943 оной эхин багта хамтадаа 23 миллион түхэриг суглуулагдаа hэн.

1942 ондо дайнай үеын гүрэнэй түрүүшын облигациин гараха тухай мэдээсэл Буряад оронoй ажалшад ехэ дэбжэлтэтэйгээр угтаhан юм. Тиигэжэ 48 миллион түхэригэй түрүүшын облигаци республика дотор тараhан байгаа. Эдэ бүгэдэ арадай хүдэлөөнэй манлайда коммунистнууд болон комсомолшууд жэшээ харуулан ябадаг байгаа.

Д. ЦЫРЕНОВ.
КПСС-эй обкомой архивые даагша.

Б. М. ДАМЧЕЕВ. Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ баатарлигаар тэмсэhэн снайпер солдадай Алдар солын гурбан орденоор шагнагдаhан байгаа.

П. К. РАДИКАЛЬЦЕВ. Үнгэрhэн дайнай үедэ баатар габьяатайгаар тэмсэhэнэйгээ түлөө солдадай Алдар солын гурбан ордендо хүртэhэн юм.

С. И. БАТАГАЕВ. Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ баатаршалга гаргаhанайнь түлөө солдадай Алдар солын гурбан орден барюулагдаhан байгаа.

ТОО, БАРИМТАНУУД

✦ Дайнай жэлнүүдтэ фашистнарай 21.356 поезд унагаагдаа. Совет партизанууд, нюусаар хүдэлэгшэд түмэр замай, автомобилиэй харгын 12 мянга шахуу хүүргэ эбдэhэн байна. Дайнай үедэ совет партизанууд 1,5 миллион шахуу фашис сэрэгшэд, офицернүүдые плендэ абаhан, шархатуулhан, үгы хэhэн байна. Тэрэ тоодо Германиин 68 генерал партизануудта алуулаа, 5 генерал плендэ абтаа.

✦ Партизануудай баатар габьяата үйлэ хэрэгүүд үндэрөөр сэгнэгдэhэн байна. 184 мянга гаран хүн СССР-эй орден, медальнуудаар шагнагданхай, 190 хүндэ Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдонхой. Партизанай командирнууд Г. А. Ковпак А. Ф. Федоров хоёр энэ үндэр нэрэ зэргэдэ хоёр удаа хүртэhэн байна. Партизанай отрядуудта Г. Очиров, Жабон болон бусад олон буряадууд ябалсаа hэн.

✦ Дайнай түрүүшын хоёр жэлэй туршада Улаан-Үдэ городой ажалшад танкова колонно байгуулгада 22 миллион түхэриг оруулаа. Ферапонт Головатый гэгшын жэшээгээр буряад оронoй ажалшад самолет, танкнуудые бүтээлгэдэ мүнгэ оруулжа эхилэлэй. Сэлэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Базар Очиров 150 мянган түхэриг, «Коммунизм» колхозой гэшүүн Дарма Чимитов — 150 мянган түхэриг, «Улаан-Үдэнгэ» колхозой haалишан Долгоржаб Эрдынеева — 160 мянган түхэриг оруулhан байна. Иимэ жэшээнүүд олон.

✦ Эсэгэ оронoo хамгаалгын агуухэ дайнда Буряад оронhoo хабаадаhан олон сэрэгшэд гүрэнэй орден, хайрада хүртэнхэй. Тэдэнэй 34-иинь Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэтэй.

„Совет арад, тэдэнэй алдарта Зэбсэгтэ Хүсэнүүд Коммунис партиин хүтэлбэри доро гитлеровскэ Германида, тэрэнэй туhамаршадта үхэлэй сохилто үгөө, социалис Эсэгэ оронойнгоо эрхэ сүлөө болон бэеэ даанхай байдалые хамгаалаа, сүлөөрэлгын агуухэ үүргэ дүүргээ, интернациональна уялгаяа нэрэ хүндэтэйгөөр бэелүүлээ..."

(«...Агуухэ Илалтын 30 жэлэй ой» тухай КПСС-эй ЦК-гай тогтоолhoo).

ТАГНУУЛШАН

Очерк

Дайнай ветерануудтай уулзажа, үнэн сэдьхэлhээ хөөрэлдэхэдөө, hайрхажа хэлэнэгүйб, зүрхэ сэдьхэлни уяржа, олонхи ушарта нюдэмни уhаташадаг юм. Дайн дажарай шороб муухай утаа унхидаашьегүй haa, тэрэ холын хатуу сагай эдир наhамни hанагдажа, фронтдо ошоhон баабайнарайнгаа, аханарайнгаа түлөө үдэр, hүниие илгангүй хүдэлhэн сагни элирэн тодордог. Үгышье haa, дайнай газарhaa муу мэдээ абажа, гажаран гашуудажа ябаhан hамга, бэреэдүүд нюдэндэм мүнөөшье үзэгдэхэдэл гэхэ юм. Зарим эжынэр гажарха, гашуудаха үйлэ хубитай байгаашье haa, бэеэ шанга барижа, сагай эрхэ байдалые тон зүбөөр ойлгожо, диилэжэ шадахагүй ажалаа ямаршьегүй хэжэ ябаа. Энэрхы hайхан сэдьхэлтэй эхэнэрнүүдэй бэшэгүүд фронтовигуудые урмашуулжа, дайнай түрүү шугам дээрэшье, холын тылдэшье Илалтын үдэрэй шэрээгдэжэ байhые мэдүүлэгшэ hэн.

Чойжинима Занаевич Жалсановые манай Захаамиинда hайн мэдэхэ. Энэ нүхэртэй уулзаха hанаатай Енгорбой ерэбэб. Гартээ үгы байгаа. Бригада, гүүртэнүүдээр ябашоо гү гэжэ hанаад, Енгорбойн сомоной Соведтэ бушуухан ошохо гэжэ ябатараа, нэгэ бага доголод гэhэн гэшхэдэлтэй, түргэн хурса харасатай хүнтэй уулзашабаб. Уданшьегүй сомоной Соведтэ эрхэдэмнай, бидэ хоёрые хөөрэлдүүлхэ юумэ бэшэ. Наhатайшье, залуушье хүнүүд орожо, сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэдэ али олон асуудалаар хандаха юм. Чойжинима Занаевич хүн бүхэнтэй аятай зохидоор хөөрэлдэжэ, зүбшэл заабари үгэнэ.

Чойжинима Занаевич ойр зуур шэмээгүйхэн hуyhанай удаа хуушаржа шарлашаhан газетэ гаргаад, намда hарбайна. Би тэрэ газетыень тон анхаралтайгаар уншанаб, харин тэрэмни бодолгото болонхой, газаа наадажа байhан үхибүүдые сонхоор хаража байба.

ТЭРЭ ХОЛЫН МЭДЭЭН

«...Шанга тулалдаан боложо байба. Манай подразделенинүүдэй үсэд добтолгые тэсэнгүй, уданшьегүй гэдэргээшье харангүй талиибэ. Дайсаниие гэтэн хаража байhан ахалагша сержант Жалсанов фашис танкнуудые обёоромсоороо: «Зүүн талаhаамнай хоёр танк, хойноhoонь ябаган сэрэг» — гэжэ дары командиртаа мэдээсээд, таhалгаряагүй шэрэнэ. Танкын хойноhoo бүгтын татаад гүйжэ ябаhан немец офицерые хараадаа туд хаажа, түрүүшынгээ hомоор унагаажархиба. Командиргүй болоhон немецүүд эмхи гуримгүйгөөр таран гүйлдэбэ. Тэрэ үедэнь Жалсанов үшөө хоёр фрицүүдые хиргажархёо».

Сержант Б. Могилев.

«За Родину» гэжэ дивизионно газетын 1943 оной августын 6-най 85-дахи номер.

Энээхэн мэдээсэл Курска-Орловско дүхэригтэ болоhон тулалдаанай hүүлээр, харгис дайсадые баруун тээшэнь hэегүй намнажа ябаhан үедэ гараhан байгаа.

Энэ гайхамшагта мэдээнhээ уламжалан, Чойжинима Занаевич дайшалхы замайнгаа зарим ушарнуудые дурсан хөөрэнэ.

ОНСО ХАРЮУСАЛГАТАЙ...

...1944 оной хабар. Украинын Каменец-Подольско областиин Куйдановка гэжэ багахан мүрэнэй эрьедэ байдаг Куйданов тосхон. Эндэ манай полкын сэрэгшэд оборонодо байгаа. Саашадаа добтолхын урда тээ дайсанай хүсэн тухай мэдэхэ шухала. Хэдэн үдэрэй туршада «хэлэ» асархаяа ошоhон полкын тагнуулшад хооhoop бусажа байба. Нилээд олон сэрэгшэднай гэдэргээ амиды бусаагүй. Энээниие мэдэhэн дээдэ командовани онсо байдал соносхоод, дивизимнай политотделэй начальник полковник Мартыненко полкымнай бүхы коммунистнуудые суглуулба. «Ямар байдалда байhанаа мэдэнэт. Коммунистнууд, хэнтнай онсо харюусалгата даалгабари дүүргэхэб?» гээд тобшохоноор асууба. Би тиихэдэ партида hая абтаhан залуу коммунист гараа үргэбэб.

— Табан хоногой туршада «хэлэ» асарха онсо даалгабари Танда, нүхэр Жалсанов үгтэнэ. Полк сооhoo 15—20 хүнhөө бүридэhэн бүлэг хүнүүдые дураарнь шэлэн абагты. Энэ харюусалгатай, онсо даалгабари манай саашанхи добтолгодо шухала хэрэгтэй. Немецүүд урдамнай ехэ бүхэлэлгэтэй, — гээд начполит хэлэбэ.

— Дүүргэхээр бэлэмди!— гэhэн лэ харюу үгөө hэм. Дары 12 хүнhөө бүридэhэн бүлэг боложо, харанхы болохотой адли тагнуулда гарабабди. Хоёр талын хоорондохи багахан газарта хоргодон ороод, гурбан хоногой туршада үдэр hүнигүй ээлжээлэн байжа hахинабди. Дүрбэдэхи үдэртөө дайсанай пулемедой хоргодоhон газарые обёоржо, тэрэ hүниндөө ябашье «хэлэ» абахаар шиидэбэбди. Дайсан миин hуугаагүй, бидэниие мүн лэ баhа хёрхоор hахижа байгаа. Бидэнэр хоёр ондоо бүлэг боложо хубаараад, дайсанай эшээлhэн газар тээшэ мүлхин ябажа дүтэлөөд, гэнтэ добтолбобди. Дайсан дээрээ ортошонхой, бидэнэй добтолхые хүлеэгээгүй байгаа. Тэрэ дары нэгэ фашистые хутагадажа алаад, нүгөөдыень амидыгаар барижа, өөрынхидтөө асараа hэмди. Куйданов мүрэниие оймон гарахань нилээд бэрхэтэй hэн: немецүүдэй болон өөhэдымнай противопехотно минанууд табигданхай байгаа. Хэды тиигэбэшье hэргылжэ ябаад, хойто hүниндөө арайл шамай полкдоо хүрэжэ, «хэлэ» амидыгаар асарhанаа мэдүүлээ hэмди. Энээнэй түлөө 15 хоногой амаралта абаад, Трембовль хотодо амаржа байтарни, Улаан Одон орденоор намайе шагнаа hэн.

ҮШӨӨ ХОЕР «ХЭЛЭН»

Ленинградска фронтдо, Ладожско нуур шадар тулалдаан замхангүй, саг үргэлжэ артиллери буудажа, агаарhaa бомбодожо, тагнуулшадшье, снайпернуудшье гэнтэ бэе бэеэ мэдүүлээд лэ абаха юм.

1944 оной январь hарын янгинама хүйтэн. Нэгэтэ полкын штабай начальник дуудажа, тон шухала мэдээсэл соединениин штабта хүргэхэ даалгабари намда үгэбэ. Ходоровский гэжэ нүхэртэйгөө hүниндөө замдаа гарабабди. hаадгүйгөөр ябажа, үглөөгүүр соединениин штабта хүрөөд, тэрэ конвертээ дежурна офицертэ барюулаа hэмди. Харин гэдэргээ бусахадаа, фашистнуудтай дайралдаха баатай байгаабди.

Санынгаа мүрhөө гараад, үдхэн мододой дундуур ябажа, үбhэнэй сомоодо дүтэлбэбди. Юуншье харагданагүй, hүни болонхой. Саhа хонхойлгоод, үглөө болохые хүлеэжэ hууха гэлсэбэбди. Үглөөгүүр тээшэ хүнүүдэй дуугаралдаха абяан сонсобо. Тиин сомоогой хажуудахи саhан дороhoo үурал гарахадал харагдаба. Уданшьегүй буугай дуун наяраад, саhан дороhoo томо гэгшын бээлэй бултайба. Бидэ хоёр буудажа мэдэбэбди. Харач гэхэдэмнай, гараа үргэhэн хоёр немец бодожо, бидэн тээшэ найгалдаhаар, гүйбалзаhаар ерэбэ. Хоёр дайсаниие урдаа туугаад, тэдэнэй шэбээлhэн нүхэндэ ошоходомнай, үшөө хоёр немец алуулшаhан хэбтээ. Тэдэнэй рациие абаад, юу хээ нэгжэхэдэмнай, нюуса мэдээсэлнүүдые дамжуулдаг код олдоо hэн. Полкдоо хоёр «хэлэ» асаржа, тэдэнэй кодые абаhандаа шагналда хүртөө hэмди...»

* * *

Хорин найман жэлэй туршада багшаар хүдэлhэн, Буряадай АССР-эй hургуулиин габьяата багша, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, коммунист Ч. З. Жалсановай намтарhaa манай залуу үетэн жэшээ абажа, ажабайдалай арюун үргэн замда гарахадань ехэ туhатай.

Д. АЮШЕЕВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ч. З. Жалсанов.

...оронoo хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ ами ...үрэгдэhэн Буряадай сэрэгшэдэй дурасхаалда Улаан-... Октябрьска талмайда табигдаhан хүшөө.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЭСЭГЭНЭРЭЙ ЗҮРГӨӨР

...АЛТА! Бүмбэрсэг дэл-...байдалда хэм хэмжүүр-...хэ хубилалта олгоhон, ...гүнзэгы удха шанартай ...арадай түйлаhан агуу ...ын 30 жэлэйнь ойе ...эрлэжэ байнабди. Ма-...эсэгэ эхэнүүдэй, аха ...эрэй дайшалхы тэмсэ-...ал дүлэн соогуур, баа-...г ажалай охин соогуур ...дэhэн энэ илалтые ...үеын залуу үетэндэ ...ь улам бэхижүүлхэ, ...үулха нангин уялга ...дэнхэй.

...ни эсэгэ Эхэ оронoo ...алгын Агуухэ дайнда ...о ото хабаадалсажа ...Тэрэнэй гаталhан зам ...Москва шадарhaa эхи-...Берлиндэ тэмсэлээ тү-...бэлэй. Яажа дайлал-...тухайгаа, хэдэн дахин ...таhан, томо буугай hо-...долгиндо оборготоhон ...hанан hанан хөөрэ-... Дайнай инвалид, ...р, мүнөө жара гара-... колхоздоо али боло-...жаллаhaap.

Энэ агуу илалтада ами наhaяа, улаан шуhaяа хайрлангүй эсэгымни оруулhан хубита бии гэжэ сэдьхэхэдээ, минии бодолдо ехэ омогорхол түрэдэг. Гэбэшье ганса омогорхолоор hанаагаа хүсэлдүүлхэ бэшэ, харин ажал хэрэгээрээ харюулха уялгатай байhанаа гүн сэдьхэлhээ ойлгодогби. 13-дахи ГПТУ дүүргэмсээрээ 1962 ондо Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй кузнечнэ цехтэ абтажа термистээр хүдэлжэ захалаа бэлэйб. Буладаар шэрээгдэhэн детальнуудые улам хатуужуулха, тухандань хүргэхэ, мүлин сэбэрлэхэ нимэл гол ажалтай хүн гээшэб.

hайнаар лэ хүдэлхэ гэжэ оролдогдоно. Халаанай даабариие 130—140 процент дүүргэдэгби. Табадахи разрядта хүртэнхэйб. Юhэдэхи табан жэлэй даабариие ленинскэ комсомолой мүндэлhэн үдэр дүүргээд байха хүсэлэн үнинэй түрэнхэй. Өөрынгөө мэргэжэлдэ табан залуу хүдэлмэришэдые hургаа hэм. Хүдэлмэриhөө сүлөө сагтаа Гусиноозерскын ГРЭС-эй, БАМ-ай захилнуудые бүтээдэгбди.

Илалтын 30 жэлэй ойн гүйсэхын урдаханаар республикынгаа бүлэг түрүү хүбүүд, басагадтай сугтаа Москва ошожо, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түбэй музей соо табигданхай Илалтын тугай үмэнэ дүрэ зурагаа буулгуулха ехэ зол хубида хүртөө hэм. Одоо зүрхэ сэдьхэл доhолон байгаа hэн даа. Агуухэ Илалтын hүлдэ энэ байна ха юм гэжэ hанахада угаа hүртэй бэлэй. Эсэгэнэрэйнгээ үршөөhэн нангин Илалтые улам шэрээлсэхэ гээшэ мүнөө үе сагай залуушуулай уялга байhыень бүри бүхөөр сэдьхэлдээ хадуугаа hэм.

Семен РЫЖАКОВ,
ЛВРЗ-гэй термист, кузнечнэ цехэй комсомолой организациин секретарь, Ажалай алдар солын III шатын ордента.

Т ...хүбүүд, басагадаараа ...охо ёhooроо омогор-...

...ОНТЫЕ хамаг юу-...ээр хангаха талаар со-...арад мүн лэ ниитэ ... харуулаа. «Хүдэл-...эр анги, колхозно та-... совет интеллигенци ... габьяа гаргаа. Зэб-... Хүсэнүүдтэйгээ суг ...тэдэнэр шэн габьяата ...аа дайсаниие илаха ... шэрээлсээ, дайнай ...үедэ фронт тыл хоёр ...ин дайшалхы лагерь ...байгаа», гээд совет ...Илалтын 30 жэл ту-...ПСС-эй ЦК-гай тогтоол ...лэгдэнэ.

...арадай тылдэ гарга-...аатаршалгые тооложо ...р бэшэ. Зүгөөр нэгэ ...аримта хүн бүхэниие ...ал байха. Манай бү-...омышленность жэлэй ...сэрэгэй гуримда ...он. Энэ сагай турша-...СССР-эй баруун райо-... зүүн тээшээ 10 га-...иллион хүн зон зөөг-...промышленна 2.539 ...яти абаашагдажа, ...арта дахин бариг-...дэлжэ эхилээ. Мүч ...иллион толгой мал, ...иллион тонно ороohо ... олон тоото хүдөө ...техникэ, соёл куль-...урын зүйлнүүд, документнүүд асарагдаа hэн. Энэ хадаа дэлхэйн түүхэдэ үзэгдөөгүй ехэ габьяа мүн.

Промышленна предприятинууд, колхоз, совхозууд шадаал haa ехэ продукци үгэхэ гэжэ ажалаа шэнэдхээ, эршэ ехэтэй болгоо. Манайшье республикын ЛВРЗ шэнги томо томо предприятинууд буу зэбсэг, дайнда хэрэгтэй бусад хэрэгсэлнүүдые түргөөр гаргадаг боложо, илалта туйлаха хэрэгтэ хубитаяа оруулжа эхилээ бэлэй. Даабаряа хоёр дахин үлүүлэн дүүргэхэ гэhэн хүдэлөөн дэлгэржэ, ехэ амжалта туйлагдадаг болоо. Улаан-Үдын паровозно депогой машинист Акшин, электро-гагнуурша Палатников гэгшэд хоёр-гурбан даабари дүүргэхэ гэhэн олоной хүдэлөөе эхилээ. Саянтын МТС-эй тракторист Бадма-Ханда Дымбрылова энэ хүдэлөөе хүдөө нютагта толгойлоо hэн.

1942 ондо Улаан-Үдын мяханай комбинат консервэ гаргаха талаар ехэ амжалта туйлаhанайнгаа түлөө дээдэ засаг түрын дамжуулгын Улаан туг абаа. Энэ ушар дайшалхы ажалай ехэ эршэ хүсэн тухай хэлэжэ үгэнэ гээшэ ааб даа.

Буряад арадай эршэ зориг, дайсаниие дараха гэhэн хүсэл эрмэлзэлгэ тухайнь үшөө нэгэ барчмта дурдалтай.

Дайнай эхилхэдэ диилэнхи олон эрэшүүл ажалаа орхёод, фронт ябаа. Тэдэниие hамгадынь, дүү хүбүүд, басагадынь, үбгэрhэн эсэгэ, эжынэрынь hэлгэжэ, станогой дэргэдэ, поли, фермэ дээрэ хүдэлхэ баатай болоо hэн. Тиихэдээ фронт ошогшодhoo дутангүй, харин үлүү hайнаар ажаллаха ёhотой байгаа. Ажалшад бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлхэhөө гадна, оборонын фонддо хубиингаа зөөриhөө бэлэг бариха хүдэлөө дэлгэрүүлээ. Тиигэжэ хүдэлмэришэд, колхознигууд ехэ мүнгэ зөөри гүрэндөө бэлэглэдэг байhан юм. Жэшээнь, Долгоржап Эрдынеева, Пурбо Мункуев гэгшэд 160—250 мянган түхэриг самолёт бүтээлгэдэ гэжэ гүрэндөө үгэhэн байха. Тиихэдэ айл бүхэн дулаан хубсаhа, эдеэ хоол, тамхи гэхэ мэтые сэрэгшэдтээ ходо эльгээжэ байгаа.

«Советская Россия» газетын редакциин асуудалнуудта Советскэ Союзай Герой Михаил Егоров hаяхан харюу үгөө. Михаил Егоров 1945 оной апрелиин 30-да Берлиндэ фашис рейхстагай оройдо Илалтын туг Мелитон Кантариятай үлгэhэн алдартай хүн. Энэ хүн иигэжэ хэлэнэ.

— Солдадые тыл гансахан зэбсэгжүүлээ бэшэ. Мүн хубсалуулаа, эдеэлүүлээ, эмшэлээ, харууhалаа.

Ураалай, Сибириин, Поволжиин, Кавказай, Дунда Азиин, Алас-Дурна зүгэй эрэгтэй, эмэгтэй хүдэлмэрилэгшэдтэ солдат хүнэй агуухэ баяр хүргэнэб, толгойгоо дохиноб.

Тылэй ажалшадай ажалай габьяае солдат хүн иигэжэ сэгнэнэ. Солдат хүнэй үгэ сэнтэй.

Дайнай үедэ манай совет арадуудай хани барисаан хэзээ хэзээнэйхиhээ үлүүгээр бэхижээ.

Гитлеровскэ генералнууд манда добтолон ороходоо, совет арадуудай хани барисаан ударан таhарха гэжэ ехэтэ найдаhан бэлэй. Теэд социалис нацинуудай холбоон гүнзэгы үндэhэтэй, совет гүрэн, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүд диилдэшэгүй хүсэтэй байшоо гэжэ дайн харуулаа.

Совет солдат энэ дайнда гансал өөрынгөө хуби заяа хамгаалаа бэшэ, харин Европын, Азиин олон арадуудые империалис дарлалтаhаа сүлөөлөө. Социализмын замаар мүнөө дабшажа байhан арадууд совет солдадта баяр хүргэнэ.

Иигэжэ үхэлэй тулалдаанuудта, мүн тылдэ совет солдадуудай, совет хүнүүдэй ниитэ баатаршалгын ашаар агуухэ илалта туйлагдаа.

МҮНӨӨ совет хүн түрэл партиингаа табиhан коммунис байгуулалтын асари ехэ зорилгонуудые шиидхэхэдээ, баhал эрэлхэг зориг, габьяа харуулжа, дэлхэйе гайхуулна. Амгалан байдалай үедэ агууехэ амжалта туйлагдана. Ажаhуудалнай жэшээлэшэгүй hайжараа, хүсэhэн хүсэлнай, зориhон зорилгомнай бэелнэ. Энээнhээ ондоо жаргал гэжэ юу байхаб! Иимэ байдал совет арадай, солдат-арадай ехэ шуhаар, хүлhөөр, зоболонгоор туйлагдаа. Тиимэhээ энэ байдал нангин, энэ байдалые хамгаалга мүн лэ нангин хэрэг болодог.

Совет солдадай габьяа хүн түрэлтэниие хэтэ мүнхэдөө зоригжуулжа, эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсэлэй үльгэр жэшээ ходо боложо байха.

Энэл даа Совет оронoй ажалша хүнэй, солдадай үүргэнь, шэнжэ шанарынь.

М. НИМАЕВ,
Эсэгэ оронoo хамгаалгын агууехэ дайнда хабаадагша.

ЭХЫН ҮГЭ

Дайн дүүрэhээр гушан жэл болошобол даа. Харин 1945 оной майн 9-нэй үдэр дайнай дүүрэhэн тухай дуулажархёод баярлаhандаа бахардажа, зүүдэлнэгүй хүн аа гүб, гэнтэ hэрин гэhээмни, бүхы юумэн үнөөхил хуушаараа байгшагүй аа гү гэжэ бэеэ шэмхээд үзэжэ байhанаа hанахада, hаяхан лэ шэнгил даа. Саг ошоходоо түргэн гээшэнь хэлэшэгүй.

Теэд дүрбэн жэл соо болоhон дайн ятараа удаарhан шэнги гээшэ hэм! Эрэшүүл булта сэрэгтэ мордошонхой. Хаанашье, ямаршье ажалда эхэнэрнүүд, үлгэ-hалга үбгэд, хүгшэд, үхибүүд...

Би дайн соо Эгэтын-Адагта (мүнөө Яруунын аймагай «Победа» колхоз) артелиин эбэртэ бодо мал харадаг хүнүүдэй бригадые толгойлдог байгааб. Мүнөө hанахадам, гайтайхан hэн даа. «Бүхы юумээ — фронтдо!» гэhэн уряа доро хүн бүхэн хүдэлдэг haa● даа. Барhад, залуушье, наhатайшье эхэнэрнүүд гомдолгүйгөөр хүдэлдэг бэлэй. Бэень яажашье тэсэдэг юм hааб гэжэ мүнөө hанагшаб.

Хэды олон удаа гажарха, сүхэрхэ саг болодог hэн ааб даа. Хамта хүдэлдэг эхэнэрнүүдэйш хүбүүниинь гү, али нүхэрынь алуулба гэжэ гү, али hураггүйгөөр үгы болобо гэhэн мэдээсэл ерэшэхэ. Ажалда ябаhан хүнүүдтэ ямар ехэ сохилто болодог байгааб!

Теэд манай совет эхэнэрнүүд зоболондо дарагдажа хэбтэдэггүй, шүдөө зуугаад лэ хүдэлдэг байгаа бшуу даа. Иигэжэ ябахадамнай, дайнай дүрбэн жэл барагдашагүй утаар hанагдадаг байгаа гээшэ hэн ха.

Минии хоёр хүбүүн, хүрьгэмни сэрэгтэ ябаа. Бага хүбүүнэймни — Галсанаймни наhан дээгүүр ороhон байшоо. Тиигэжэ арбан долоо хүрөөгүй шодогорхон хүбүүмни баруун дайнда ябажа, 1943 ондо хүндөөр шархатаад табигдажа ерээ hэн. Шагдар хүрьгэмни дайнай дүүрэтэр ябаад, «Алдар» гэжэ ордентой, хэдэн медальтай болоод, 1945 оной зун бусаа hэн.

Минии нүгөөдэ хүбүүн — Дандаров Жамса Цыбикович дайнай үедэ зүүн хилэ шадарай албанда байгаа. 1945 оной зун империалис Япontой болоhон дайнда оролсожо, август hарын хуушаар дайсанай хорото hомондо дайрууллаа.

Манай нютагhaa дайнда ошоhон хүбүүд сооhoo 58 хүн бусаагүй.

Би мүнөө 84-тэйб. Энэ дэлхэйдэ эхэ хүнэй үзэдэг жаргалшье, зоболоншье — хуу үзөөб. Зүгөөр минии үеын эхэнүүдэй үзэгшые— үхэлтэ дайнай хара далиин hүүдэр гээшые юртэмсэ дээрэ нэгэшье эхэ хожомоо бү үзэг лэ, үхибүүд үншэржэ бү зобог лэ гэжэ үнэн зүрхэнhөө үреэхэ байнаб.

М. ДАНДАРОВА, пенсионерка.

Г. ДАШАБЫЛОВ

ТЭРЭ ХАБАРАЙ УРГЫНУУД

1.

Дүшэн табан оной
Дүлэтэ хабарые һананаб.
Түрүүшын сэсэг ургы
Түүһэнээ элихэн хаpанаб.
...Дайн дүүрэә, дүүрэә,
Илалта мандаа гэнэ —
Бургаастайнн хүн зон
Бултадаа хүхнннэ.
Аяар Сагаан жалгаһаа
Анзаһашад үнн ерэнхэй.
Улаан булан — гэр дээрэ
Улаан туг хиндэнхэй.
Шархатаад дайнһаа бусаһан
Сэрэгшэ гурбан ахайнар
Хадагалһан ногоон хубсаһаяа
Ханза cooһoo гаргажа,
Саб байтар үмдэнхэй.
Сабхнин түрин даража,
Солдат шинель хэдэрэнхэй.
Үсөөхэн орден, медальнуудаа
Үбсүүн дээрээ яларуулаад,
Тосхонойнгоо нарин гудамжаар
Томоотойгоор алхалалдаа.
Үннһөө танил һэтэ,
Үнөөхил юрын хүбүүд аад,
Үльгэрэй баатарнууд мэтэ,
Үшөөш ондоо болобол даа.
Дайн дажар, тулалдаанай
Дарнин үнэр шэнгээһэн,
Шуһаар урдаһан горхон,
Саһан, бороогой шобторһон,
Борохон шинельнүүд дээрэнь
Бомбын галай долёоһон,
Буутай хүрзын холгооһон
Багаш, ехэш тэмдэг бии һэн.
Булад жадаар зурыһан
Волоколамскын түүдэгүүдэй,
Тэнгэрнин ододой бэшэ,
Тэһэрһэн һомонуудай,
Халуун Сталинградай,
Курск, Орёл шадарай
Хүшэр хүндэ байлдаануудай
Хүрин улаан толон
Хүбүүдэй нюдэд соо бии һэн.

2.

Бургаастайн үхибүүд бидэ
Булта үгээ хэлсэһэндэл
Урда майлаар үрдилдэн,
Ургы түүжэ ябанабди.
Хүйтэнһөө аршалха дэгэлтэй,
Хүхэхэн урин дэльбэтэй
Хабарай сэсэгүүдые бариад,
Харайлдажа ябанабди.
Хүлөө алдан аминданхай
Хүрэжэ манай ерэхэдэ,
Хүн зон сугларанхай,
Хүхижэ хүүен байбал даа.
Сэрэн Эрдынеев түрүүлэгшэ
Самсын энгэр сэлижэ,
Агуу баяраар амаршалжа,
Альга ташан эхилбэ...
Баранһаа түрүүн һалбарһан
Баглаа ургы сэсэгүүдээ
Амиды мэндэ бусаһан
Ахайнартаа барнбабди.
Баярлажа хүхиһэндөө гү,
Бахардажа уярһандаа гү, —
Халюун талын ургынуудые
Халуун гартаа барижархёод,
Сэрэгшэ гурбан ахайнар
Сэхэ баруун зүг тээшэ
Шэртэн шэртэн юундэшьеб
Уйтан хара нюдэнүүдээ
Уһатуулан зогсоо һэн...

3.

Тэрэ хабарай сагта
Тэнгэри сэлмэн амараа һэн.
Баруунай холын хотонуудта
Буугай дуун замхаа һэн.
Дайнда унаһан нүхэдөө
Дахин дахин шаналжа,
Хүнды Европодо үлэһэн
Хүүрнүүдые нюдэндөө хаража,
Гурбан манай ахайнар
Гунхан тинхэдэ зогсоо гү?
Берлин хүрэжэ шадаагүйдөө
Бүтүү дороо гэмшээ гү?
Рейхстагай ханын хаяада
Тэдэнэр бэшээгүй нэрэеэ.
Бранденбургын бартаада
Буулгуулаагүй дүрэеэ.
Одер мүрэнэй эрьедэ
Огторгой өөдэ буудаагүй.
Сүлөөлэгдэһэн Прагын үйлсэдэ
Сэсэгэй баглаа абаагүй.
Хэды тиибэшье тэдэнэр
Эды шуһаяа адхажа,
Тэмсэл, байлдаан соогуур
Тэрэ Илалта асаралсаа.
Агуу Москвадахи салюдай
Алтан зарим одонуудынь
Эдэ гурбан хүбүүдэй
Энгэр дээрэ бадаралсаа...
Дүшэн табан оной
Дүлэтэ хабарай тэрэ үдэр
Бургаастай нютагаймни
Буряад юрын хүбүүдтэ —
Баатар эрэлхэг сэрэгшэдтэ
Баглаа ургы сэсэгүүдые
Бидэнэр ганса бэшэ,
Бүхы араднай барюулаа.

АРАДАЙ БААТАР ГАБЬЯА

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Фашис Германитай тэмсэһэн ехэ дайнда эрэлхэг габьяа гаргаһан манай Буряадай 40 гаран мянган солдат болон офицернүүд орден болон медальнуудаар шагнагдаа. 34 сэрэгшэд Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөө. Тиихэдэ 8 хүн солдадай дээдэ тэмдэг болохо Алдар солын бүхы гурбан шатын орденуудаар шагнагданхай бшуу.

Эрэлхэг зоригтойгоор, баатарлигаар тэмсэжэ наһа бараһан сэрэгшэдэйнгээ мүнхэ дурасхаалые Буряад оронай ажалшад гүнзэгыгөөр хадагалжа ябадаг. Александр Матросовой жэшээгээр бэеэрээ дайсанай бэхилэлтын буугай сэмгэ халхалан унаһан Иннокентий Баторовай, Сергей Орешковэй баатаршалгаар омогорхохын сэхээр омогорходогбди. Буряадай комсомолой эльгээһэн лётчик Пётр Харитонов Ленинград шадар эхи түрүүлэн дайсанай самолёдто добтолон ороһон байна бшуу. Ротоһоо үлүү булимтарагшадые усадхаһан гайхамшаг мэргэн буудагшад Жамбал Тулаев ба Цырен-Даши Доржиевһаа фашистнууд үхэсэ һүрдэдэг һэн. Советскэ Союзай Геройнууд Григорий Асеев, Дарма Жанаев, Василий Истомин болон олон олон сэрэгшэднай Эхэ оронойнгоо үмэнэ айхабтар ехэ баатаршалга гаргаһан шуу. Советскэ Союзай Геройнууд генерал-майор Илья Васильевич Балдынов, полковник Владимир Бузинаевич Борсоев ба Николай Якимович Клыпин, подполковник Игорь Сергеевич Иванов гэгшэд сэрэгэй бэрхэ начальнигууд байһанаа дайнай үедэ бэеэ алдаршуулаа.

Үшөө хэндэшье мэдэгдээгүй баатарнууд али зэргын олон гээшэб! Энээн тухай нүхэр Л. И. Брежнев иигэжэ хэлээ һэн: «...Дайнда унаһаншье, мүнөө амиды мэндэ ажаллажа ябаһан аад, үшөө үргэн ниитэдэ мэдэгдээгүй хэдэн миллион хүнүүд бии гээшэл. Эдэнэр хадаа сэгнэшэгүй ехэ баатаршалга харуулһан, үхэлһөө айхагүй, шэн зоригтой, гүнзэгы ухаатай, илалтада гүйсэд этигэнхэй хүнүүд гээшэл»

Тэдэнэй хэниинишье мартагдаагүй, мартагдахаа ёһогүй. Республикын 250 тосхон, посёлок болон городуудта социалис Эхэ оронойнгоо бэеэ даанги, эрхэ сүлөөтэй байхын түлөө тэмсэн унаһан хүнүүдэй — манай нютагайхидай нэрые бэшэһэн хүшөө болон памятнигууд бодхоогдонхой. Тэдэнэй дурасхаалые мүнхэлэн, тосхон, үйлсэ болон һургуулинууд нэрыень үндэрөөр зүүжэ байна. Геройнуудай нэрэ пионернүүдэй дружина болон отрядуудта олгогдонхой.

Арадай мүнхэ дурасхаалһаа үнэтэй юумэн байхагүй!

Тылдэ үлэһэн Буряадай ажалшад дайнай жэлнүүдтэ нугаршагүй уг зорилготойгоор, баатарлигаар, гүн сэдьхэлтэйгээр хүдэлжэ байгаа.

Областной партийна организацин хүтэлбэри доро Буряадай арадай ажахы 1942 оной тэн багта дайнай үеын гуримда сүм оруулагдаһан юм. Улаан-Үдын ЛВРЗ бүтээдэг продукцинингаа гурбанай хоёр хубиие фронтдо ябуулдаг һэн. Ороноо хамгаалгын хэрэгтэ республикын промышленна предприятинуудай хахадһаа олонхинь хүдэлмэреэ фронтдо зорюулдаг байгаа.

Улаан-Үдын паровоз-вагоной, авиационно заводуудай, Улаан-Үдэ станцин түмэр замай узелай, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай, «Механлит» (мүнөө «Электромашина»), судна заһабарилгын болон шэлэй заводуудай, ТЭЦ-эй, Баргажан-Адагай ба Ангарай-Адагай загаһанай комбинадуудай, ой модоной промышленностиин предприятинуудай коллективүүд мүрысэгшэдэй түрүү зэргэдэ ябадаг һэн. Эдэ коллективүүд нэгэнтэ бэшэ Гүрэнэй Обороной Комитедэй тугта хүртэһэн байха. Буряад оромнай фронтдоо сэрэгэй зэбсэг болон һомонуудые эльгээдэг, шулуу нүүрһэ, алта, илангаяа ороной оборонно промышленностьда шухаг хэрэгтэй вольфрам болон молибден ехээр ябуулдаг болоһон байна.

Тэдэ жэлнүүдтэ абтаһан документнүүдые, нүхэд, зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэнгүй уншажа боломоор бэшэ. Улаан-Үдын Соведүүдэй талмай дээрэ 1941 оной июлиин 24-дэ болоһон 60 гаран мянган хүнэй хабаадалгатай митингын резолюци дотор иигэжэ хэлэгдэнэ: «Бидэ, социалис Буряад-Монголой хүдэлмэришэд, колхознигууд болон интеллигенци, партийна ба партийнабэшэ большевигүүд тон ехэ эмхитэйгээр, эршэ шангатайгаар бүхы совет арадтаяа нэгэн хамта ажаллаха, социалис Эхэ оронойнгоо хүсэ шадалые бэхижүүлхэ, хүгжөөлсэхэ байхабди гэжэ Центральна Комитедые, Советскэ правительствые найдуулнабди».

«Бидэ, Улаан-Үдын түмэр замшад ажалай фронтдо элсээбди гэжэ бэеэ уялгалнабди. Эхэ оронойнгоо үмэнэхи уялгые үнэн сэхээр бэелүүлхэбди!».

Депогой машинистнүүдэй һамгад иигэжэ бэшэнэ:

«Паровоз түргөөр шудалжа, Эхэ ороноо хамгаалхын тула парти ба правительствын уряада хэзээдэ бэлэн байхаар бэеэ бэлдэхэбди!».

Кабанскын аймагай Шергинскэ сельсоведэй 20 басагадһаа июнь һарын һүүл багаар иимэ мэдүүлгэ ороо: «Бидэ трактор жолоодожо һураха хүсэлэнтэйбди. Тиигэжэ эрэшүүлые һэлгэжэ, хүдөө ажахын ямаршье хүдэлмэри хэхэ зорилго табинабди».

Дайн сэрэгэй түрүүшын жэлдэ 2259 трактористнууд бэлдэгдэһэн байгаа. Тэрэнэй хахадһаа олонхинь эхэнэрнүүд бэлэй. Тракторнуудай 80 процентые, комбайнуудай 40 процентые эхэнэрнүүд жолоододог һэн. Тэрэ үедэ 74 эхэнэр колхозой түрүүлэгшээр, түрүүлэгшын сорлогшоор хүдэлдэг бэлэй.

Республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй эрэлхэг ажалые гэршэлһэн иимэ нэгэ баримта дурдалтай. 1940 ондо нэгэ хүн жэл соо 232 ажалта үдэр олоһон байна. Харин 1944 ондо тэрэнь 334 хүрэтэр ургаа бшуу. 1941 ондо трактор болон бэшэ машинануудта хэрэгтэй болодог запас частьнуудые өөһэдтөө бэлдэдэг болоһоо һэн.

Республика дотор фронтовой бригадануудые эмхидхэхэ хүдэлөөн үргэнөөр дэлгэрээ. Нормоёо 2—3 дахин дүүргээгүй хадаа хэншье хүдэлмэреэ орхидоггүй байгаа.

Зарим нэгэ хүдэлмэришэд хоёр нормо дүүргэдэг бэшэ, харин бүхы цехээрээ, предприятяараа дүүргэшэд улам олошордог һэн. Жэшээнь, паровозно депогой инструментальна цехэй коллектив түсэбөө 280 процент хүрэтэр дүүргэдэг байһан. Паровоз-вагоной заводой электро-гагнуурин цехэй коллектив үдэр бүри нормоёо 250 процентһээ үлүүлдэг бэлэй.

Паровоз хабсаралгын цехэй ахалагша слесарь байһан С. М. Орешковэй гайхамшаг баатаршалга тухай паровоз-вагоной заводой коллектив 1943 оной сентябрь һарада мэдэһэн байгаа. Тэрэ хадаа немец бэхилэлгын буугай сэмгые бэеэрээ халхалан унаһан байгаа бшуу. Тэрээндэ наһа бараһан хойнонь Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо. Паровоз заһабарилгада гайхамшаг габьяа гаргаһанайнь түлөө энэ цехэй комплексно бригадын бригадир Г. И. Коваленкодэ Социалис Ажалай Геройн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоһон юм.

Энэ хадаа нэгэ цехтэ болоһон хоёр баатарнуудай гайхамшаг хэрэг болоно бшуу. Энэ ушар хадаа фронт ба тыл хоёрой ямар ехэ бата нэгэдэлтэй байһые бодотоор гэршэлнэ.

Манай хотодо эмнэгдэхээр асарагдаһан хүндөөр шархатаһан сэрэгшэдтэ Улаан-Үдын хүн зон али зэргэ хани халуунаар хандадаг бэлэйб. Булимтаралгаһаа сүлөөлэгдэһэн районуудта хүрэнгын үрэһэ, хартаабха эльгээхэ хүдэлмэри үргэнөөр дэлгэрээ. Тэрэнэй түлөө түсэбһөө гадуур ехэ тарилга хэгдэдэг байгаа.

Дайнай жэлнүүдтэ шэн габьяа харуулһанай түлөө республикын промышленностиин, транспортын болон хүдөө ажахын 244 хүдэлмэрилэгшэд СССР-эй орден, медальнуудта хүртэһэн байха юм. 83 мянга гаран хүн «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда шэн габьята ажалай түлөө» гэһэн медаляар шагнагдаа һэн.

Тэдэ жэлнүүдтэ Буряад оромнай «Бүхы юумэеэ фронтдо, бүхы хүсэеэ илалтада» гэһэн уряа доро ажаллажа байгаа. Ороноо хамгаалгын жасада республикымнай ажалшад 41 миллион түхэриг суглуулаа, 60 миллион түхэригэй облигаци тушаагаа, 10 фунт алта, 8 пүүд мүнгэ оруулһан байна. Фронтдо 97 вагон юрын хүнүүдэй, коллективүүдэй бэлэгүүд, 70 мянга гаран пүүд эдеэ хоол, 300 мянга гаран дулаан хубсаһа эльгээһэн байна.

Саратовай колхозник Ферапонт Головатый гэгшын жэшээгээр республикымнай ажалшад ороноо хамгаалгын жасада өөһэдынгөө дарашые оруулһан байха юм. Сэлэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Базар Очиров, «Коммунизм» колхозой гэшүүн Дари Чимитов гэгшэд тус бүрэе 150 мянган түхэриг, Сэлэнгын аймагай «Улаан Үдэнгэ» колхозой һаалишан Долгоржап Эрдынеева болон Зэдын аймагай «Галын очин» колхозой гэшүүн Цыбик Банзаракцаев гэгшэд тус тустаа 160 мянган түхэриг ороноо хамгаалгын жасада оруулаа һэн.

Иигэжэ хүнүүдһээ суглуулһан мүнгэ зөөреэр «Совет Бурят-Монгол», «Бурят-Монголой залуу колхозник» гэһэн танкын колоннонуудые, самоледуудай эскадрилинуудые бүтээһэн байха юм.

Буряад оромнай СССР-эй аха дүү арадуудай интернациональна зэргэдэ нягтаар жагсажа, фашизмые даран илаха илалтые Эсэгэ ороноо хамгаалха Агуухэ дайнай фронтнууд дээрэхи, мүн ажалай фронт дээрэшье шэрээлсэһэн байна.

Дайнай жэлнүүдтэ республикымнай экономикын хүгжэлтэ, дайнай урда тээхи үеынхидэ орбол, зарим тэды аалидаһаниинь мэдээжэ лаа даа. Зүгөөр дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ экономикомнай жэшээлэшэгүй ургаһан байха юм.

Үнгэрһэн 30 жэлэй туршада республикымнай промышленна үйлэдбэри 12 дахинһаа үлүүгээр ургаһан байна. Гансахан энэ дүн манай экономикын гайхамшаг хурданаар хүгжэжэ байһые гэршэлнэ.

Промышленна үйлэдбэриин иимэ хурданаар хүгжэһэнэй материально-техническэ үндэһэ һуурииь хадаа гүрэнэй капитальна ехэ мүнгэ зөөри һомолһоной ашаа үрэ мүн. Гансахан 1974 ондо энэнь 261,2 миллион түхэриг болоо гэхэ гү, али дайнай урда тээхи 22 жэлэй туршада һомологдоһон мүнгэ зөөриһөө 34,2 миллион түхэригөөр ехэ болоно.

Буряад ороной арадай ажахыда айхабтар ехэ мүнгэ зөөрин һомологдоһоной ашаар дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ хэдэн арбаад шэнэ завод болон фабриканууд бүтээгдэжэ, мүнөө үеын, эгээн орёо нарин түхеэрэлгэнүүдээр хангагдаһан байха юм.

Дайнай һүүлэй табан жэлнүүдэй туршада республика дотор прибор бүтээлгын болон «Теплоприбор» заводууд, Улаан-Үдын нарин сэмбын фабрика, Тимлюйн цементын завод, нооһо шанаржуулан угаалгын фабрика, Хяагтын трикотаж нэхэлгын фабриканууд баригдажа, хэдэн леспромхозууд, Татауровай хирпиисын завод болон бусад предприятинууд байгуулагдаа.

Гансахан юһэдэхи табан жэлэй 4 жэлэй туршада Сэлэнгын целлюлозно-картонно комбинадай түрүүшын ээлжээн ашаглалгада оруулагдаа, хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй завод, мяханай комбинадта шубуу үүсэлхэ цех ашаглагдаа, ЛВРЗ, «Теплоприбор», «Электромашина», прибор бүтээлгын болон судна бүтээлгын заводуудай үйлэдбэриин хүсые нэмээхэ, ой модоной промышленностиин, түмэр харгын транспортын болон барилгын предприятинуудта нилээд ехэ мүнгэ зөөри гаргашалагдаа.

Мүнөө үедэ манай республика айхабтар ехэ барилгын талмай болгогдожо, шэнэ шэнэ, бүри томо промышленна предприятинууд бүтээгдэжэ байна гэжэ хэлэхэдэ алдуу болохогүй. Үнэхөөр республикымнай баруун-урда захада, Гусиноозерскдо 1 миллион 200 мянган киловатт хүсэтэй ГРЭС-эй барилгын түрүүшын ээлжээн дүүргэгдэжэ байна. Саашадаа энэ ГРЭС-эй хүсэн 3—4 миллион киловаттда хүргэгдэхөөр хараалагдана. Энэмнай Эхэ ороноймнай зүүн зүгтэ эгээн томо электростанцинуудай нэгэниинь болохо юм. Республикымнай хойто аймагуудаар Байгал-Амарай түмэр замай гол хубинь татагдаха байна. Республикымнай түб—Улаан-Үдэ хото шадар Забайкалиин аппатидай комбинадай барилга захалаа. Энэмнай орон дотороо минеральна үтэг жүүлгэ гаргадаг эгээн томо предприятинуудай нэгэниинь болохо байна. Республикымнай зүүн-урда захада һаяар Озёрнын руда шанаржуулгын комбинат баригдажа захалхань. Эндэмнай руда малталгын, химическэ, модо бэлэдхэлгын болон промышленностиин бусад һалбаринуудай предприятинуудһаа бүридэһэн томо комплекс байгуулагдаха гээшэ.

Удаань Черемшанска комбинадай болон руда малталгын бусад предприятинуудай, мүн Витим мүрэн дээрэ хэдэн электростанциин барилга хэгдэжэ захалха байна.

Хүдөө ажахыдамнай продукци үйлэдбэрилгөөр дайнай урда тээхи үеын хэмжээн 2,6 дахин үлүүлэгдээ. Дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахымнай энергетическэ хүсэн 7,3 дахин ехэ болоо. Республикымнай таряалан дээрэ мүнөө үедэ, дайнай урда тээхи жэлнүүдтэ орбол, 5 дахин олон трактор, 6 дахин олон комбайн хүдэлгэгдэнэ.

Республика доторнай Ильичэй лампочкануудай носодоггүй нэгэшье һууриш байхагүй. Дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ республика дотор 25 мянган километр электрын лини татагдаа. Гансахан юһэдэхи табан жэлэй дүрбэн жэлдэ хүдөө нютагуудта электрын элшэ хүсэ дамжуулха 4509 километр лини татагдажа, 104,3 мянган киловатт хүсэтэй трансформаторна подстанцинууд тодхогдоо.

Шэнэ болон боро газар ашаглалгада оруулһанай ашаар тарилгын талмай нилээд үргэдхэгдөө. Бүхы түрэлэй малай, илангаяа гахайнуудай, хонидой тоо олошороо. Жэшээнь, хонидой тоо 532 мянган байһанаа 2 миллиондо хүргэгдөө. 1940 онойхидо орбол, гүрэндэ 6,9 дахин ехэ мяхан, 7 дахин ехэ һүн, 10,6 дахин ехэ нооһон, 10 дахин олон үндэгэн тушаагдадаг болоо.

КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1973 он) пленумэй шиидхэбэриин ёһоор республика доторнай мал ажалые индустриальна зам дээрэ гаргаха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэжэ байна. 1975—1976 онуудта тус бүрэе 24 мянган гахай тэжээхэ 3 комплекс бүтээгдэжэ дүүрэхэ, мүн һү һаалиин оньһожоруулагдамал 24 фермэ, эмэ гунжадай комплекс ашаглалгада оруулагдаха юм. Удаадахи 1976—1977 онуудта тус бүрэе 250 мянган галуу тэжээхэ Никольскын болон Бэшүүрэй галуунай фермэнүүд, Загарайн бройлернэ фабрика, гахайн үшөө нэгэ комплекс, 3700 эмэ гунжадай 2 комплекс болон колхоз, совхозуудай үхэрнүүдэй 22 фермэ шэнээр бүтээгдэхэ байна.

Ажахы хоорондын болон аймагууд хоорондын тусхай шэглэлтэй фермэнүүдые бүтээжэ, үйлэдбэреэ томодхожо, үйлэдбэриин бүхы хүдэлмэриие оньһожоруулха гээшэ эгээн зүб зам, мал ажалые шэнээр хүгжөөхэ арга олгохо зам гээшэ.

Мүнөө үедэ таряалан дээрэ ажалладаг хүнүүд хабарай тарилгын хүдэлмэриие ябуулжа байна. Тэдэнэр тарилгаяа богони болзорто, эрхим шанартайгаар үнгэргэжэ, табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ баян ургаса абаха үндэһэ һуури табиха зорилготой.

Республикын арад зоной социальна хүгжэлтэдэ, хүнүүдэй һуудал байдал һайжаруулха, соёлой хүгжэлтыень дээшэлүүлхэ талаар гайхамшагта амжалтанууд туйлагданхай.

34 жэлэй туршада ар[...] ажахын бүхы һалбарин[...] мэргэжэлтэдэй тоо 13 [...] шахуу олошорһон [...] Хэрбээ 1940 ондо респ[...] кын дээдэ һургуулин[...] 800 хүн һуралсаһан [...] нөө 21,6 мянган хүн [...] али 27 дахин олон хүн [...] жа байна. Һурагшадай [...] 2 дахин шахуу олошор[...] Республикымнай хүн [...] дүрбэнэй нэгэниинь һ[...] лида, училищинуудта [...] институдуудта һурал[...] Жэл бүри техникумүү[...] лон дээдэ һургуулинуу[...] дүүргэһэн 8 мянган [...] жэлтэд арадай ажахыда [...] но. Эрдэмтэдэй болон эрд[...] тэ -багшанарай тоо 1974 [...] до 1749 болоо, тэдэна[...] дунда 560 докторнууд [...] эрдэмэй кандидадууд [...]

Тэрэшэлэн гэр байра [...] рилга, худалдаа наймаа [...] лон ниитын эдеэ хоол, [...] шадай хэрэгсэл хангаха [...] рэг саашадаа хүгжөөгд[...] Хүн бүридэ абажа үзэ[...] арад зоной олзо оршонь [...] шэлээ. Ниитын жасаһаа [...] рээндэ ехээр гаргашала[...] даг болоо.

Илалтын һайндэрэй у[...] тээхи үдэрнүүдтэ Лени[...] партиин болон совет ар[...] ажабайдалда айхабтар [...] жабхаланта хэрэг болоо [...] 1975 оной апрелиин 16[...] КПСС-эй Центральна Ко[...] тедэй пленум болоһон [...] Нүхэр Л. И. Бреж[...] элидхэлээр 1976 оной [...] ралиин 24-дэ Советскэ [...] зай Коммунис партиин [...] жээтэ XXV съезд зар[...] гэһэн тогтоол пленум [...] лан абаа.

Буряад ороной ажал[...] бүхы совет хүнүүдтэл [...] КПСС-эй XXV съезд[...] рэтэй түрэтэйгээр уг[...] табан жэлэй түгэсхэхы [...] лэй түсэбтэ даабарину[...] үлүүлэн дүүргэхэ бү[...] арадай мүрысөөндэ эд[...] тэйгээр оролсобо.

Союзна, автономито р[...] публикануудай Верховно [...] ведүүдтэ болон ажалш[...] депутадуудай нютагай С[...] дүүдтэ болохо һунгал[...] бэлдэхэ хүдэлмэри пол[...] ческэ ехэ дэбжэлтэтэй[...] захалаа. Һунгуулиин у[...] тээхи кампани манай с[...] обществын ухаан бодо[...] гоо, политическэ тала[...] нэгэн хамта, Советскэ С[...] зай Коммунис партиин [...] рон совет хүнүүдэй [...] нэгэдэн жагсажа бай[...] элитээр гэршэлжэ үг[...]

Эсэгэ ороноо хамга[...] Агуухэ дайнда илаһан [...] жэлэй ойе баяр баяс[...] тайгаар тэмдэглэжэ ба[...] даа, Буряад ороной ажа[...] бүхы совет хүнүүдтэл [...] иимэ юрөөл табина:

— Манай бүхы илал[...] үүсхэн эмхидхэгшэ — [...] Коммунис партида алда[...] ло;

— Ленинэй илагдашг[...] туг доро, аха дүү ара[...] дай бүлэ соо коммуни[...] шэнэ илалтанууд тээшэ [...] шаяl

ХҮНДЭТЭ ГРАЖДАНИН

Ажалшадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдкомой баярай суглаан уржадэр боложо, совет сэрэгэй мэдээжэ начальник, Ленинэй ордента Забайкальска сэрэгэй округые командалагша армиин генерал Пётр Алексеевич Белигтэ Улаан-Үдын Хүндэтэ гражданинай диплом барюулагдаба.

Буряадай ажалшад П. А. Белигые һайн мэдэхэ. Манай ороной Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ табин жэлэй туршада алба хэхэ зуураа, юрын сэрэгшэһээ армиин генерал болотороо тэрэ ургаһан байна. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ Баруунай, Брянска, Баруун-Урдахи, Сталинградска, гурбадахи Белорусска фронтнуудта ябалсаһан юм. Хэды дахин шархатаа. Сталинград шадархи байлдаанда сэрэгэй соединениие шадамар бэрхээр ударидаһанай түлөө 1943 оной февралиин 11-нэй үдэр Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. Гадна Ленинэй хоёр, Улаан Тугай дүрбэн, мүн Суворовой, Улаан Одоной орденуудаар, олон медальнуудаар шагнагдаһан байна. Дайнай урда П. А. Белик манай Забайкалида сэрэгэй алба хэһэн. Харин 1966 онһоо П. А. Белик Ленинэй ордента сэрэгэй Забайкальска округые хүтэлбэрилнэ. П. А. Белик ажалшадай нютагай Соведэй депутадта хэды дахин һунгагдаһан. СССР-эй ба РСФСР-эй Верховно Соведэй депутат байһан юм. Мүнөө тэрэ СССР-эй Верховно Соведэй депутат. Буряадай ажалшад тэрэниие Хяагтын һунгуулиин округһоо национальностьнуудай Соведтэ депутадаар һунгаһандаа баясадаг, омогорходог гээшэ.

— Пётр Алексеевич Белигтэ «Улаан-Үдэ хотын Хүндэтэ гражданинай» нэрэ олгохо гэһэн шиидхэбэри КПСС-эй горкомой бюро, горсоведэй гүйсэдком сэдьхэлээ хананги абаа, — гэжэ Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. П. Убеев хэлээд, нэрьемэ альга ташалган доро П. А. Белигтэ Хүндэлэлэй диплом, мүн медаль болон городой Алтан түлхюур барюулба. (Зураг дээрэ).

Улаан-Үдын партийна организацинин, хүдэлмэришэн ангиин, мүн городой бүхы ажалшадай үмэнэһөө П. А. Белигые КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляков, мяханай комбинадай слесарь Социалис Ажалай Герой В. Немочин, прибор бүтээлгын заводой парткомой секретарь В. Б. Нимаев, дайнай ветерануудай республиканска Соведэй түрүүлэгшэ отставкын полковник Ф. Т. Будажабэ гэгшэд халуунаар амаршалаа. КПСС-эй Буряадай обкомой, республикын Верховно Соведэй Президиумэй болон Министрнүүдэй Соведэй үмэнэһөө КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь А. У. Модогоев П. А. Белигые халуунаар амаршалаад, фашис Германиие совет арадай илаха хэрэгтэ Коммунис партиин хүтэлбэрилхы үүргын айхабтар ехэ байһые онсо тэмдэглээд, бүхы фронтовигуудта элүүр энхэ ябахыень хүсэбэ.

П. А. Белик Улаан-Үдын ажалшадта үнэн зүрхэнэй, ёһотой сэрэгшын баяр баясхалан хүргөө. Һүүлээрнь Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ Б. С. Семёнов Ленинэй ордента Забайкальска сэрэгэй округой Сэрэгэй Соведэй гэшүүн генерал-лейтенант В. А. Гончаровые республикын Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһые соносхоод, тэрээндэ Хүндэлэлэй грамота барюулаа. Республикын Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшэ Н. Б. Пивоваров Советскэ Союзай Герой, отставкын генерал-майор, Улаан-Үдын Хүндэтэ гражданин И. В. Балдыновта, мүн генерал-майор А. С. Шаракшанэдэ дурасхаалта бэлэгүүдые барюулаа.

В. ХАРАХИНОВ.

ХИЛЫН СААНАҺАА

ТЕЛЕФОН ТЕЛЕГРАФ РАДИО

ЖЕНЕВЭ

СОВЕТ-АМЕРИКАН ЗҮБШЭЛЭЛГЭНҮҮД

ТАСС

Совет-американ саг үргэлжын зүбшэлэлгын комиссиин зургаадахи сесси майн 6 да эндэ хүдэлмэреэ дүүргэбэ.

1972 оной майн 26-да СССР-эй ба США-гай хоорондо гар табигдаһан ракетэһээ хамгаалалта хэхэ түхеэрэлгэнүүдые хизаарлаха тухай договорой, стратегическэ добтолхы зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хизаарлаха зарим хэмжээнүүд тухай болон бусад хэлсээнүүдэй зорилгонуудые, гуримуудые бэелүүлгэдэ энэ комисси нүлөөлхэ уялгатай.

НЬЮ-ЙОРК

Хүн түрэлтэнэй түүхын шухала шата

ТАСС

Фашизмые Советскэ Союзай бута сохижо илаһаар 30 жэлэй ой хүн түрэлтэнэй түүхын гол шата болоно гэжэ США-гай Коммунис партиин Генеральна секретарь Гэс Холл мэдүүлээ.

Гитлеровскэ үй түмэн сэрэгүүдэй һамна сохигдон диилдэлгэдэ Советскэ Союз айхабтар ехэ үүргэ дүүргэһэн байна гээд Г. Холл ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө хэлэбэ. Совет арадай түүхэтэ туһа хүргэлгэ, гарза хохидолнууд Илалтын 30 жэлэй ойн үедэ илангаяа элеэр харагдана.

ЛИССАБОН

Лиссабондо уулзалга болобо

ТАСС

ПКП-гэй Генеральна секретарь Алваро Куньял түрүүтэй Португалиин Коммунис партиин делегациин, генеральна секретарь Марну Соариш түрүүтэй Португалиин социалис партиин делегациин хоорондо эндэ уулзалга болобо.

Коммунис ба социалис партинуудай түлөөлэгшэд орон доторхи политическэ байдалые, Португалиин революциин хүгжэлтые, үргэн ниитэ арад зоной ба зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хүдэлөөнэй хоорондохи холбоондо, хоёр партиин харилсаанда хабаатай асуудалнуудые шэнжэлэн, зүбшэн хэлсэһэн байна гээд хамтын тусхай коммюнике дотор тэмдэглэгдэнэ.

Хоёр талые һонирхуулһан асуудалнуудаар һанамжануудаа хэлсэхын тула хоёр партиин делегацинуудай хоорондын уулзалгануудые үргэлжэлүүлхээр шиидхэгдээ.

Хөөрэлдөөнүүд айхабтар ашатай туһатай байгаа гэжэ ПКП-гэй Генеральна секретарь Алваро Куньял уулзалгын һүүлээр журналистнуудта мэдүүлбэ.

ДЭЛХЭЙН ГАЗЕТЭНҮҮД ЮУН ТУХАЙ БЭШЭНЭБ

Фашизмые һамна бута сохиһоор Агуухэ Илалтын 30 жэлэй ой хадаа социалис оронуудай хэблэлэй, түрүү үзэлтэй бүхы хэблэлэй гол темэнь байһаар.

Фашизмые дараһаар, Чехословакиие сүлөөлһөөр 30 жэлэй ойе һайндэрлэлгэдэ хабаадахаяа ерэһэн Совет партийно - правительственна делегациин толгойлогшо, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. П. Кириленкын Прагада болоһон баярай суглаан дээрэ Чехословак-совет хани барисаанай холбоондо Арадуудай хани барисаанай орден барюулһан тухайнь газетэнүүд үргэнөөр бэшэнэ.

Агуухэ Илалтын 30 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёһолол тухай Улаан-Баатарһаа мэдээсэнэ. МНРП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, МНР-эй Арадай Ехэ хуралай Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. Цеденбалай хэлэһэн элидхэлые, Совет партийно-правительственна делегациин хүтэлбэрилэгшэ, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Д. Ф. Устиновай түүхэтэ һара үдэртэ зорюулагдаһан баярай суглаан дээрэ хэлэһэн үгые газетэнүүд толилно.

Великобританиин Коммунис партиин Генеральна секретарь Г. Макленнанай статьяе Лондоной «Морнинг стар» газетэ толилбо. 1945 ондо фашизмые һамна бута сохин илалга дэлхэйн түүхын хүгжэлтэдэ шухала шата боложо, хүн түрэлтэнэй ажабайдалда шэнэ үе нээһэн байна гээд энээн дотор хэлэгдэнэ. Совет арад [...] таршалгата Совет [...] гитлеровскэ Германиие [...] на бута сохилгодо шиид[...] хубитаяа оруулһан бай[...]

Ядерна зэбсэг хэрэ[...] нүүдые тараахагүй [...] договорой бэелүүлэг[...] байһые хаража үзэхэ [...] вэдэхи конференциин хү[...] мэри тухай, Урда Вьет[...] дахи байдалай заһаржа[...] һан тухай, ороной хү[...] ной ажабайдал һайжар[...] ха, экономико һэргээ[...] лаар Революционно саг[...] рын правительствын [...] шууд хэмжээнүүдые [...] байһан тухайнь хэблэл [...] дээсэнэ.

(ТАСС)

КАНБЕРРЭ

АВСТРАЛИИН ПРЕМЬЕР-МИНИСТРЭЙ МЭДҮҮЛГ[Э]

ТАСС

Гитлеровскэ фашизмые илаһаар 30 жэлэй ойе Майн 9-дэ омогорхол баяртайгаар тэмдэглэхэ үндэһэ баримта Советскэ Союзда бии гээд Австралиин премьер-министр Г. Уитлем мэдүүлээ.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнда туйлагдаһан Илалта фашис дарлалта мүлжэлгын бузагай муухай үеһөө дэлхэйн арад зониие аршалан абарһан байна гээд Г. Уитлем ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө тэмдэглэбэ. Советскэ Союзда ошоод байха үедөө Москвадахи Мэдэгдээгүй солдадай хүүр дээрэ, Ленинградтахи дурасхаал мүнхэлэлгын Пискаревско хүүр дээрэ веногуудые табяа һэм. Эхэ ороноо [...] гаалхадаа, совет арад[...] гаһан баатаршалгые [...] элирхэйлэн гэршэлээ [...] Энэ дайнһаа ондоо нэ[...] гүрэн иимэ ехээр гар[...] хохидоогүй.

Энэ дайнда гарга[...] гайхамшаг шэнжэнүүд [...] дэлхэй дээрэ эб найр[...] бэхижүүлхын аша [...] эдэнэй эдэбхитэйгээр [...] хэ хүсэлэнтэй байһ[...] тална. Совет арадай [...] нэй Зэбсэгтэ Хүсэн[...] эрэлхэг зоригые, шэ[...] яае хүндэлжэ байһа[...] стралиин правитель[...] үмэнэһөө мэдүүлнэб [...] премьер-министр хэлэ[...]

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Манай адрес, телефонууд:

г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редак[тор] — 2-54-54, приёмная — 2-54-93, зам редактора — 2-[...] зам. редактора — 2-62-62, отв. секретаря — 2-50-52, [сек]ретариат — 2-66-76, отделы: партийной жизни — 2-[...] сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, пропаган[ды и] агитации — 2-56-23, промышленности и строительс[тва] — 2-61-35, советского строительства и быта — 2-69-58, [куль]туры и школ — 2-60-21, писем и селькоров — 2-[...] информации — 2-34-05, общественная приёмная — 2-56-62, машинное бюро — 2-57-63, корректорская — 2-35-95, фотолаборатория — 2-33-61.

Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н-00525. Заказ №[...]